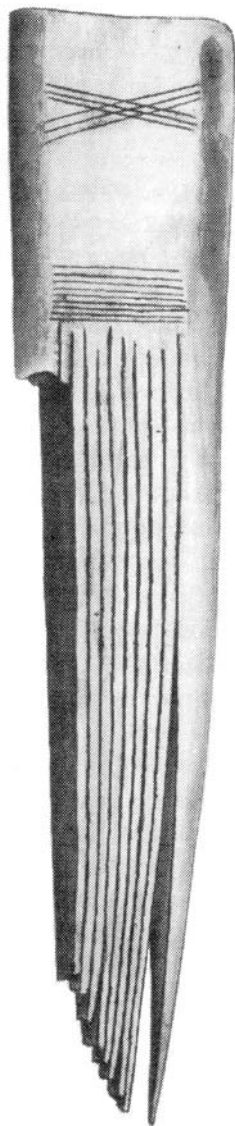

Thisted amt

Nykøbing.....	2	MORSØ SØNDER HERRED ...	22
Thisted.....	8	Frøslev	
HASSING HERRED	10	Karby	
Bested og Grurup	10	Lødderup og Elsø	
Sønderhå.....	10	Lørsløv	
HILLERSLEV HERRED	11	Rakkeby	
Hillerslev og Hansted		Vejerslev	
Sennels		Øster Assels og	
HUNDBORG HERRED	13	Vester Assels	
Hundborg og Jannerup		REFS HERRED.....	24
Sjørring og Torsted		BodumogYdby	
Skjoldborg og Kallerup		Hvidbjerg, Lyngs og Hurup	
Vang		Jegindø	
MORSØ NØRRE HERRED.....	18	Søndbjerg og Odby	
Alsted og Bjergby		Vestervig og Agger	
Flade		VESTER HAN HERRED.....	32
Sej erslev og Jørsby		Hjortdal	
Solbjerg og Sundby		Kettrup	
Tødsø og Erslev		Kollerup	
		Tømmerby og Lild	
		Øsløs, Vesløs og Arup	

Velbyrdige Hr: Professor Nyerup.

Uendelig forbunden er jeg Hr: Professoren¹⁾ for Deres Godhed med at besørge det fornødne hos Hr: Clemens²⁾, som og for Meddelelsen af L: H: S:³⁾ Dom over min Bog⁴⁾. Jeg erfarer deraf, at mine Dommere ønske at finde i de 2 første *Capitler* en udførlig og nøjagtig Kundskab om alt: Man finder intet, heder det, om Landets physiske Geographi og dets særegne Clima - Nej fordi derom skal tales i 3die *Capitel*. - Man mener at Forfatteren ved sin Stilling kunde have havt Adgang til at erholde Efterretninger om Familie- og Folketallet i flere foregaaende Aar m. m. - Ingen Sag at sige det, L: H: S: maae for sig selv kunde slutte sig til, at det ikke stedse staaer i en Forfatters Magt at erholde de Efterretninger, han ønsker; thi det er nu henvend to Aar siden jeg anmodede L: S: om

Efterretninger angaaende Løgstørs Grunde m: m:, men man har ikke engang villet værdige mig noget Svar! - og saaledes er det gaaet mig paa flere Steder. - Man finder ikke heller noget i dette Hefte om Jordernes Beskaffenhed, Benyttelse og Dyrkningsmaade - Det burde man ikke heller vente, da der siden skal tales om Landets Naturbeskaffenhed og Agerdyrkning. - Byernes Vare-Indførsel og Udførsel Consumtions Intraderne⁵⁾ anføres ikke - Nej! og det fordi jeg hidtil ikke har kunnet faae paalidelig Kundskab derom. - Brændeviinsværkets Størrelse kan vel faaes at vide, men mere nytter det ikke at spørge om. - Naar jeg har sagt at der med *Nykøbings* Fartøjer udføres omtr: 20000 Tdr. Korn aarlig, er der sagt hvad paa det Sted skulde siges; siden skal erindres at Korn-Udførselen af hele *Mors* er omtr: 25000 Tdr: Aarlig og undertiden mere. - At Landh. S: er i Besiddelse af nøjagtig Underretning om Undersøgelserne ang *Løgstørs* Grunde - kan lidet nytte mig. - Tilgiv, at jeg her har opholdt Dem med denne Smule Retfærdiggjørelse!

Med min Medtjener Pastor *Warthoe* her af Byen følger nogle morsiske Oldsager:

1. Nogle Kugler af brændt Leer⁶⁾, som en Huusmand fra *Tæbring* for nogle Aar siden leverede mig med Tilkjendegivende, at han havde fundet dem 2-3 Alen dyb i en Høj, hvor der var en Grav. Nysgjerrighed drev mig til at slaae den eene i Stykker og sees deri en liden Havsnekke. -

2. Nogle Stykker af et Malmsværd, hvortil hører alt hvad der ligger i den lille Æske, hc: Levninger af Skeden, paa hvis Inderside spores Dyrehaar; en liden Ring; en Nagle, som har siddet i Haandfanget, men smulrede hen, da jeg rørte derved; nogle Beenstykker⁷⁾. Det er disse Levninger, som i min Bog øverst på Siden 65 ere nævnede, hvor dog Skeden er forglemt. - Jeg fandt disse Sager for 10 Aar siden i en Høj norden for *Faarup*, men vare ved Omflytning bleven saa vel forvarede, at jeg først for stakket siden fandt dem igjen. -

3. Et Stykke af et Sværd, hvorpaa endeel Haar af Skeden endnu sidde fast⁸⁾. Jeg fandt dette for kort Tid siden i en Høj i *Fredsøe* Hede. Højen

¹ Fem tidligere breve fra Schade til Nyerup, 23.8.1806-13.6.1807, opbevares på Det Kongelige Bibliotek (Add. 17. Fol.) Desuden er der i museumsprotokollen under nr. 24, 24a, 24b og 25 registreret tre sværd fundet i gravhøje (24) samt en bronzebånd med udstrakt pegefingertip (25), fundet af en bonde på Mors.

² Johann Friderich Clemens (1748-1831). Kobberstikker. *Dansk Biografisk Leksikon* (1. udg.) V, s. 327-330.

³ Det kongelige Landhusholdningsselskab.

⁴ C. Schade: *Farsøg til Beskrivelse over Øen Mors*, 1. Hefte, Viborg 1806 (blev ikke fortsat). Siden udkom *Beskrivelse over Øen Mors*, Aalborg 1811 (genoptryk Odense 1983). *Bibliotheca Danica* II, sp. 711.

⁵ Intrade: indtægt.

⁶ NM 85.

⁷ NM 86.

⁸ NM 87.

var kun af de smaae, 50 Skridt i Omkreds, oven paa lidet sunken. 3 Fod under Overfladen stødte jeg, i Højens Midte, paa en Grav sat af Stene, 6½ Fod lang og 2¼ Fod bred, i Retning sydvestlig og nordøstlig, omkring den var pikket som en Steenbroe, hvorpaa saavel som i og over Graven laae en Masse af Smaastene med Jord imellem; midt i Graven fandtes bemældte Stykke Sværd, og i det nordvestlige Hjørne laae en Urne halv omvæltet, fuld af Jord, og deriblandt kiendelige Levninger af Beene. Det kom mig fore, at her først maae have været en simpel liden Urnekjelder, hvori Urnen kan have staaet, men er siden bleven forlænget til en lang Steenkiste, hvori et Liig heelt er nedlagt og blot bedækket med løse Stene. Da Liget forraadnede og Jord og Stene sank, kan Urnen ved den Lejlighed være kommen til at ligge paa Siden. Dette meget plumpe Karmon fik jeg dog heelt draget frem og skal gjemme det for Museumet. Det er ellers mærkeligt, at denne Grav ikke, som jeg har seet andre var brolagt i Bunden. -

4. En liden skarp Tordensteen funden i en Tørvemose.

5. En Bruun do. funden, hvor en Høj var udjævnet ⁹⁾).

6. Funden paa Marken. -

7. Denne Hesteskoe er funden ved *Esserom* Kloster i *Sjælland*.

Fra Hr: *Capitain Tøttrup* paa *Dueholm* har jeg i *Commission* at oversende de 2de sammenbundne Hesteskoe ¹⁰⁾, fundne ved *Dueholm*, hvor Ladegaarden i Munketiden skal have været; og en Offerkniv funden i Bakken, hvor *Dueholm* Mølle nu staaer og hvor der engang skal have været en Høj ¹¹⁾. - Af denne Kniv har GeheimeRaad *Bülow* ¹²⁾ faaet Tegning. -

Dette er da alt hvad jeg denne Gang har at sende. En Beenkam, funden i en Urne, sendte jeg til Geh: *Bülow* tilligemed Tegningen deraf [se side 70], for at han kunde sammenligne Tegningen med Tingen selv; men jeg erindrede tillige at Kammen var paa Listen iblandt de Oldsager, som jeg skyldte Museumet ¹³⁾. - Det gjør mig meget ondt at det gaaer saa langsomt med Forøgelsen af Oldsager - Ja, Gud give os Fred! og Gud give vi saa i Almindelighed maatte bruge den rettelig! -

Igaar var jeg atter i Færd med en Høj, som jeg længe har havt lyst til at randsage, da den er een af de anseeligste her omkring hc: 100 Skridt i Omkreds og i det mindste 7 Alen dyb. Efter at 4 Karle havde arbejdet den ganske Dag og man var kommen 3½ Alen dybt i Midten, kom de til en Sammenpakning af mindre og større Stene, som forkynder at en Grav er i Nærheden. Hvor gjerne villet jeg ikke her have budet Solen at staae stille! Men Natten bød Enhver gaae til Sit; og Gud veed naar jeg igjen kan faae Lejlighed, Vejrlig og Folk til dette Arbejde. - At faae Folk er det vanskeligste paa denne Tid. -

Jeg har givet Pastor *Warthoe* i *Commission* at skaffe mig en Forlæger til min Bog; hav den Godhed i den Henseende at give ham de bedste Raad, da baade han og jeg ere uerfarne i den Ting. Det 1ste Hefte skal omtrykkes, for at det kan komme til at see lidt ordentligere ud og ligne Fortsættelsen. Nogle Expl: vilde jeg have til at forære bort. Kobberne, som Geh: *Bülow* bekoster, skulde ikke blive Kjøberne til Udgivt. - Kan jeg faae noget i saa kaldet *Honor*: er det godt; faaer jeg intet, er jeg og tilfreds. Hovedøjemarket, hvorfor jeg er fremtraadt som Forfatter, er Hr: Professoren bekjendt - Om jeg nogensinde naaer det, vil Tiden lære. -

Det gode Forsyn velsigne og beskytte Hr: Professoren med ædle Familie! ønskes afhjærtet
Nykjøbingpaa Mors d: 5 Oct: 1808.

Deres inderlig forbundne
og hengivneste Tjener
C Schade

Eskr: Hr: *Warthoe* har og i *Commission* at betale Hr: Professoren, hvad De monne have udlagt for Tegningen.

⁹ Nr 4 og 5: NM 88.

¹⁰ NM 89.

¹¹ NM 88.

¹² Hofmarskal Joban Bülow til Sanderumgård (1751-1828).

¹³ Kammen er gengivet (formindsket) i C. Schade 1811 (se note 4), Tab. III, 10. NM 84.

Indberetning til den Kongelige Commission til Oldsagers Opbevaring angaaende Oldsager i Nykjøbings, Lødderup, Elsøe Sogne paa Morsøe.

Om Højene.

Runde Høje gives her en temmelig Mængde i disse Sogne, især i den sydlige Deel af Lødderup Sogn. De ere ikke omgivne med Stene, som ere tilsyne; men det er dog ikke at tvivle om, at jo i det mindste en Deel, dels have været, deels ere endnu omgivne af Stene, men som ere skjulte af Jord; thi da der for 3 Aar siden blev kastet i Udkanten af en Gravhøj, kaldet Eeghøj, vesten for *Dueholm*, opdagedes at Højen var omsat med temmelig store Stene.

Oven paa de mindre Høje har jeg ikke truffen Stene, undtagen paa den saa kaldte *Byhøj* tæt norden for *Fredsøe* Bye, hvorpaa dog kun fandtes een Steen, som i sidste Efteraar formedelst Gravning i Højen, blev borttagen. Den var ovenfor Jorden kun 1 Fod høj og i Gjennemsnit 1¹/₄ Fod. Det lader til at man har søgt at give denne Steen en rundagtig Dannelse ved at hugge Kanterne af den. Man fortæller, at den tilforn har været en god Deel højere, men at en Karl, som ikke var rigtig i Hovedet, har engang fundet en Fornøjelse i at sprengte det Øverste af den. Ingen mindes, at der paa det bortkomne Stykke var nogen Indskrivt. Højen, hvorpaa denne Steen stod, er een af de anseeligste Gravhøje i denne Egn: omtrent 100 Skridt i Omkreds og 7 Alen dyb. –

I de runde Høje, een undtagen, har jeg funden deels smaae Steenkamre med eller uden Urner, deels lange Steenkister til enkelte Liig; hvilke Kister eller Grave alle strakte sig fra Nordost til Sydvest. I det nordvestlige Hjørne af en saadan Grav fandt jeg en Urne¹⁵); og lod det til at Urnekammeret var bleven udvidet til den lange Grav, for at give Plads for en senere Afdød. – Foruden Urner ere og i Højene fundne Sværd af Kobber og, som det synes, anden Metalblanding; Tordenkiler med mere, hvorom forhen er indberettet til Hr: Professor *Nyerup*, hvad jeg derom vidste. –

Nogle Højenes Navne: – Paa Heden sønden for *Dueholms* Vestermark ligger 6 store Høje temmelig nær hinanden, kaldte *Saxhøje*, efter Almuesproget *Saushyve*. Maaske skal disse Højenes Navn minde om, hvor Kejser *Otto* med sine *Saxer* havde sin Lejer under det bekjendte Møde med Dannerkongen *Harald Blaatand*. Det *Locale* synes ret skikket til en saa højtidelig Sammenkomst: Saxhøjene ligge paa højt og jævnt Land, hvorfra er en viid Udsigt; neden for i Norost, mindre end en Fjerdingssvejs Afstand, ligger *Nykjøbings* Viig, i hvilken eller i *Jørsbye* Vig *Hagen Jarls* og Kongens Skibe maatte lægge ind, naar de skulde ligge trygge for Stormvinde. – Omtrent ½ Miil i Nordvest for Saxhøjene og et Par Bøsseskud Østen for *Elsøe* hæver sig paa det høje Land en Høj, kaldet *Harrehøj*, maaske en forandret Udtale af *Haralds Høj*, ligesom man f. E. i *Sjælland* nævner en Bye *Harrested* isteden for *Haraldsted*. – *Thorshøj* paa en Bakke sydvest for *Elsøe* er anmærket paa Videnskabernes Selskabs Kaart¹⁶). – Norden for *Lødderup* ligger en Høj, kaldet *Ramshøj*. Nordvest for *Fredsøe* to Høje kaldte *Ulvhøje*, uvist om af dræbte Ulve, som man fordem der kan have ophængt¹⁷) eller af Mennesker, som deri kunde være begravne. Paa den højeste Bakke ved *Sallingsund* er en Høj, kaldet *Baunhøj*, hvorpaa man ikke allene i nærværende Krig holder, men og i foregaaende Krige har, efter Frasagnet, holdt *Baunvagt*. – Sydlig for *Baunehøj* ligger en Høj, kaldet *Ashøj*. –

Aflange Høje og Steendysser: – En stor aflang Høj, kaldet *Longdorris*, ligger vesten for *Lødderup*, hverken omkring den eller oven paa den findes Stene. Efter Længden løber den sønder og nær. Hvad dens egentlige Bestemmelse kan have været fordrister jeg mig ikke til at gjette. –

Paa *Korup* Hede i Nærheden af *Sallingsund* findes en Steendysse, kaldet *Ruerstoue* (Røverstue), som bestaaer af 2de aflange Høje, imellem hvilke er en Fordybning, hvori har staaet store Stene, paa hvilke den svære Overligger har hvilet, som er styrtet ud til den eene Side. Hosfølgende Grundtegning viser; hvordan denne Dysse seer ud i Aaret 1808 [se side 74]. Stenene ere deels

¹⁴ Lødderup og Elsøe sogne, Morsø Sønder herred.

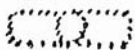
¹⁵ Formentlig NM 106 eller 152.

¹⁶ Kort over Ørum Amt samt Stykker af Aalborghuus og Vestervig Amter og Vendsyssel. 1795.

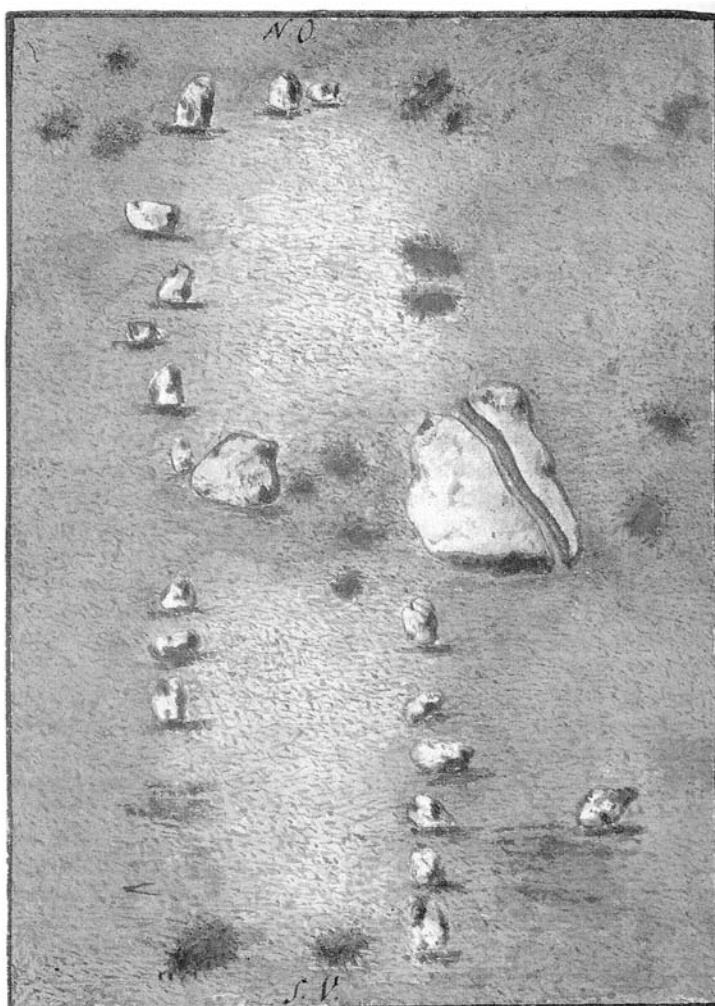
¹⁷ V. J. Brøndegaard: *Folk og Fauna 3. Dansk etozoologi*, 1986, s. 134.

faldne overende, deels adspredte omkring i Lyngen, deels ganske borte. Overliggeren, som en Steenkløver har flækket et Stykke fra og ladet ligge, er $4\frac{3}{4}$ Alen lang og næsten 4 Alen bred. Den hele Steendysse ligger i Retning fra *NO.* til *SV.* Dens Længde er 34 og Brede 9 Alen. –

Et Par Bøsseskud nordost herfra sees ved Vejen fra Sallingsund Levninger af en anden Steendysse, ligeledes kaldet *Ruerstoue*, i Retning fra *NV* til *SO.* Den bestaaer som den forrige af 2de lange Høje, imellem hvilke var, for en Snees Aar siden, en liden rund Højde, saa at den synes at have havt følgende Figur.

Under den midterste Høj har været en Steensætning, maaske en Kjelder; den var ødelagt af Steenkløvere, før jeg kom til at boe paa denne Kant af *Mors.* Denne Steendysse har været 40 Alen lang og 12 Alen bred, og været forsynet, især ved Enderne, med meget større Stene end den foranførte. Endnu sees nogle faa ved den sydostlige Ende, hvoraf f. E: een er 3 Alen høj og henved 2 Alen bred. –

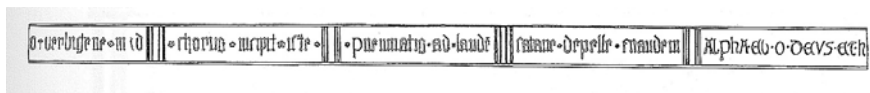

Førend jeg forlader Steendysserne, hvoraf her i disse Sogne ikke findes flere, end de anførte, maae anmærkes, at man i *Mors*, maaske og i flere Egne, har tilforn havt for Skik at oprette en Steenhob paa det Sted, hvor et Menneske paa aaben Mark er ulykkelig kommen af Dage, ved nemlig at enhver Forbigaaende har kastet en Steen paa Stedet, hvorved der da omsider opstod en Steenhob. Af slige Mindesmærker findes f. E: eet ved Vejen igjennem Heden mellem *Vejerslev* og *Ræsted*, hvor en Pige skal være ihjelslaet af en Hest; og eet paa *Fredsøe* Mark, hvor en Mand faldt

død af sin Hest, i det han galoperede efter nogle Faar. Men saadanne Steenhobe synes, i det mindste i den senere Tid, ikke at være hellige: Ere de Afdøde, hvis sørgelige Endeligt de skulle minde om, forglemte, eller de ligge beqvemt til Afbenyttelse, eller paa et Sted til Ulejlighed, da blive de ikke af Varighed. –

Munkeskrift.

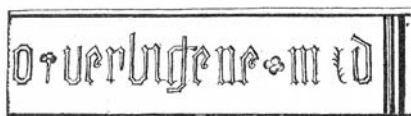
Af den Munkeskrift, som findes paa Rygstykket af den nordre Skriftestoel i *Nykjøbings Kirke*, følger en Afskrift [herunder samt side 76]¹⁸⁾:

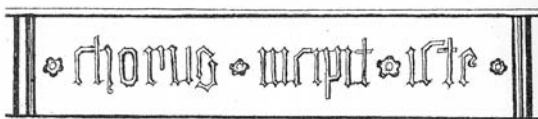
Paa *Dueholm* ligger vel nogle Stumper af Stene med Munkeskrift paa; men da det meste er borte, lader jeg det beroe med derom at gjøre underdanig Indberetning indtil det Manglende findes. Allerede har man fundet et Stykke i en Steenbroe, som dog formedelst Frostene ikke kan opbrydes. Hr: *Capitain Tøttrup*¹⁹⁾ har lovet at gjøre sig al Umage for at faae de øvrige Stykker opsøgte. –

Helgenbillede, Crucifixer etc:

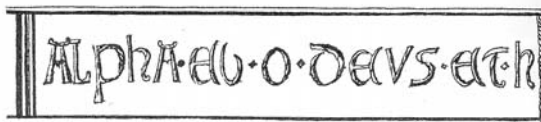
Iblandt andre Materialier ved *Nykjøbings Kirke* findes et Billede af et voxent Menneskes Størrelse, men uden Hoved og Arme, som ere bortkomne. Det er forfærdiget af grov Kridtsteen. Paa dets

Bryst skal, efter Adskilliges Forsikring, for endeel Aar siden have staaet: *Clemen* eller St: *Clemen*²⁰⁾. Formodentlig er det altsaa den Helgens Billede, hvoraf Kirken har sit Navn.

Paa den søndre Muur i *Elsøe Kirke* hænger et Billede af Træ, lidet over 1¹/₄ Alen højt. Det forestiller et Mandfolk med en Bog i den venstre Haand, hvorpaa har været skrevet noget, der nu er ganske ulæseligt²¹⁾.

Hr: *Capitain Tøttrup* paa *Dueholm* ejer et lidet forgyldt Sølvkors i Form af et Anker med en Stumpe Kjæde ved, der er uden Forgyldning. Naar det aabnes, sees inden i 7 ovale Rum. Paa Laaget er

¹⁸⁾ C. Schade: *Beskrivelse over Øen Mors*. Aalborg 1811 (genoptryk Odense 1983), Tab. I. DK, Thisted amt, s. 74-75, afbildet.

¹⁹⁾ Anders Tøttrup, ejede *Dueholm* 1797-1840. Trap, Thisted amt, s. 499. S. Overgaard og P. Bugge Vegger: *Dueholm. Kloster og Herregård*. Mors -, Kort og godt - 2, Nykøbing Mors 1996.

²⁰⁾ DK, Thisted amt, s. 70.

²¹⁾ Samme, s. 796, nu forsvundet.

fæstet et Christusbillede korsfæstet, uden Forgyltning. - Dette *Crucifix* skal være fundet i *Dueholm Klosters Rudera*²²). -

I *Lødderup Kirke* ligger et Jern-Røgelsekar, som nu næsten er fortæret af Rust²³). -

Under Alterbordet i *Lødderup Kirke* er et lidet Hul, hvorover for faa Aar siden laae en firkantet Steen, som jeg har indsendt til Universitæts Bibliotheket²⁴). Under Alterbordet i *Elsøe Kirke* sees ligeledes et lidet Hul, men Stenen var borte. Paa ingen af Stederne traf jeg Reliquie-Æsker.

Paa *Lødderup Kirkegaard* viser man et Sted, hvor de, som fordem ere døde af Pest, skulle være begravne. Almuen er endnu bange for at aabne Grave paa saadant Sted. -

Nykjøbing paa Morsøe den 30 Dec: 1808. -

underdanigst

C Schade

Sognepræst.

Indberetning IV.27

Ærbødigst P. M!

Herved har jeg den Ære at indsende de i mit sidste Brev ommældte Sager: 1, den Urne, som jeg i forrige Aar fandt i Hjørnet af en lang Grav, hvorom jeg dengang gjorde omstændeligere Indberetning²⁵). Jeg har ladet lidt af den Jord, hvormed Urnen var fyldt, blive deri; man seer derimellem nogle rødbrune Jorddele, som synes at være Levninger af forraadnet Been. - 2, I Urnen ligger Kobbernaalen eller hvad den bør kaldes. - De 2de Stykker fra *Thy*²⁶) ere og fundne i Høje; jeg har endnu fæntet²⁷) noget mere, som ikke kunde rummes i Kassen. -

Naar Vaarsæden er lagt, haaber jeg, uagtet den herskende Folketrang, at faae den store Høj ved *Fredsø*, som jeg ifjor begyndte paa²⁸), fuldt udkastet, da dette Arbejde nu ikke er forbunden med saa megen Fare som forhen; thi der fortælles, at ved Vinterens Komme hørtes i Højen en ynkelig Klagen, og kort derefter bemærkedes, at Troldtøjet, under Jammerskrig, flygtede om Natten nørpaa, for at see sig om anden Lejlighed. At Mangfoldige antage dette for Sandhed, kan desværre ikke nægtes.

Ingen kan være mere ivre imod Overtro end Præsten *H i F. Sogn*²⁹) her paa *Mors*, og dog er der i denne Tid i hans Menighed opstaaet en skandaløs Hexehistorie! Saalænge de sataniske Spaamænd og Spaaqvinder ikke udryddes, kan det ikke blive anderledes. -

Nykjøbing d: 10 Apr: 1809. -

Deres ærbødigste og hengivneste Tjener

*C. Schade*³⁰)

²² C. Schade: *Beskrivelse over Øen Mors*. Aalborg 1811. (genoptryk Odense 1983), Tab. 11, fig. 4-5. Den oprindeligt vedlagte skitse har ikke kunnet findes. Figuren gengives derfor her efter Schades bog.

²³ DK, Thisted amt, s. 790; nu forsvundet.

²⁴ NM 106.

²⁵ NM 106, 152.

²⁶ NM 153.

²⁷ Fænte: samle, tigge. ODS.

²⁸ Jfr. indberetning IV.23, se side 72.

²⁹ Sandsynligvis pastor Hjort i Frøslev sogn.

³⁰ Brevet er stilet til Hr Professor Nyerup.

Thisted Præstegaard 1809, 12 Aug

Aarsagen, hvorfor jeg ikke før nu, atter opfordret, igjennem Stiftets Biskop, har havt den Ære at besvare Den høye *Commissions* Skrivelse af 18 Mart: forr: Aar, var ingenlunde LigeGYldighed for Sagen, men eene min Overbeviisning om, at jeg ey kunde skrive noget, der kunde *interessere*, deels fordi Stedet ingen Oldsager har, undtagen dem, som fra *Pontoppidans Atlas*³¹⁾ og *Aagaards Beskrivelse*³²⁾ &c ere bekjendte, deels fordi jeg, desværre! ey er nok indviet i denne Sag og dens Sprog, ey af Mangel paa Lyst med [men] paa Tid og Anledning dertil i min Ungdom.

Ved atter at have efterlæst *Pontopp.* i denne Anledning, har jeg havt Leylighed til at *admirere* den Mands Nøyagtighed, som om dette Sted og Egn har afgivet de indførte Efterretninger; Et Sekel før en *Pontoppidan* og en Saadan Mand paa hvert Sted, og ikke saa mange skjønnede Oldsager havde været tabte!

Dog bør jeg berigtige hvad i hans *Atlas Tom: 5 pag 431* haves ”Paa Kirkens østre Ende Rune Bogstaver omkring” saaledes: Der ere 5 Steene indmurede³³⁾, paa den midterste er det plumpe Mands-Hoved udhugget, som staar 4 Tomer frem uden for den øvrige Muur; :/:Næsen synes i seenere Tider, ventelig af Dreng-Kaadhed, at være afstødt, den er nu glat med Ansigtet; 2de Rynker i Panden ere got gjorte:/: Paa de 2de ey fremstaaende Steene, 1 paa hver Side af Hovedet, findes Løverne, der kjendes af deres lange duskede Hale, som slynger sig ned imellem Bagbenene op ad Siden høyt over Ryggen; :/:Deres Forpart og Hals har stærk Reysning, men Halsen som fattes Mank og er for tynd, ligner, tilligemed et uforholdsmæssigt lille Hoved, meere Hundens end Løvens; Hvilket har bidraget til at bestyrke den urimelige Meening, at Herredets Navn: ”*Hundborg*” kom af ”Hund” - da det dog unægtelig kommer af Mands-Navnet ”*Hunn*” :/:*Hunnius*:/:; Hunde tillægges ikke Borg:/:

Paa de 2de yderste, ey heller fremstaaende, Stene findes hverken Kors eller Rune-Bogstav, men vide, eller Intet betydende, Figurer til Pynt –

Den største Klokke i Thisted-Kirke-Taarn er for faae Aar siden omstøbt, og maae have været omstøbt engang før siden *Pontopp.* Tid³⁴⁾, thi den havde Inscr: ”*Gloria in excelsis*” - Jeg gav den, vi nu have, denne danske ”Hør Menneske min Lyd, mit Raad: Prøv vel din Tanke og din Daad!”³⁵⁾

Den Fred, Oldtidens Grav-Høye, Offersteder og indhegnede Samlings-Pladse nøde, er meget svækket med Overtroen; deres Antal aftager derfor ideligen, men i disse Egne, hvor ellers er Mangel paa Kampestene, :/:Kalkgrunden har Flint:!: især siden man faldt paa det ukloge Indfald at sætte Huuse paa kløvne Steen, uden at hugge dem i Fod, og det meget klogere at bygge Broer deraf; Der gives derfor og Bønder, som ernære sig at klyve saadanne Steen - foruden det, at god Agerbrug gjerne rydder dem af Veyen, for bedre at benytte Pladsen, saaledes ere nu og de 2de paa denne Byes Mark; Vesten Byen liggende Kouer³⁶⁾ næsten ganske forsvundne, og den lange Grav-Høy, noget Vesten for, paa *Tingstrup-Mark*, Lang-Daas kaldet, gaar vist nok med Tiden samme Vey.

Skjønt indsluttede Stump Fryndser ey endnu har Ælde nok, til at fortjene Opmærksomhed som Oldsag, kan jeg dog ikke undlade at sende den³⁷⁾. For at forebygge Træk, blev det mig for 10 á 11 Aar siden tilladt, at lade fyldes en aaben Begravelse under *Sacristiet* her i *Thisted Kirke*; Blant de der nedsatte Kister var en næsten ganske heel, gjort af Eeg, slet paa Siderne, og flad paa Laaget; rundt omkring paa Kanten af Samme vare disse Fryndser slagne, og hængte ned over Samlingen. Oven paa Laaget laae uskadt en Messing-Plade paa tvers, lang 1 Alen, bred 3½ *qvart.*; Paa 1 *qvarters* Brede rundt omkring er den udhugget i hævet Blomster- og Løv-Værk - I Midten er en

³¹ *Danske Atlas.*

³² K. Aagaard: *Physisk, oeconomisk og topographisk Beskrivelse over Thy: et Forsøg.* Viborg 1802 (genoptryk Odense 1983).

³³ *DK*, Thisted amt, s. 30-31, afbildet.

³⁴ *Danske Atlas V*: 1, 176t, s. 431.

³⁵ *DK*, Thisted amt, s. 48-49. Det anføres, at klokken er omstøbt i 1733 og igen i 1829. I forbindelse med den seneste citeres den her anførte indskrift med ubetydelige variationer.

³⁶ Koue: større kæmpehøj eller langdysse. ODS.

³⁷ Ikke genfundet i museumsprotokollen. Med anden hånd påført: *Frvndsen lagt ned i Ulfeldskabet.*

hævet fladagtig Bugle³⁸), hvorpaa læses *Inscriptionen* med tydelige stukne latinske Bogstaver - alle store Bogstaver - og hvoraf sees, at i Kisten var nedlagt en *Matrone* - saa kaldes hun - navnlig *Magrethe Peders* Datter, gift første Gang med *Peder Matzøn*, Kongens Foged paa paa Ørum-Slot og Gods, anden gang, kort, med Hr *Mauritius Kønning*, Biskop over *Aalborg-Stift* !:maaske har han boet paa den nu nedbrudte *Bisgaard* her ved Byen!: Hun døde 1685 - Oven over denne Plade var slaget en flint udskaaen Løv-Krands, hvori hendes Navn "M: P: D:" i dobbelt Træk findes udskaaen - alt Messing - Paa en sortmalet Eege-Tavle har jeg ladet disse Plader hæftes paa Muuren over Sacristie-Døren til Pynt i Kammeret, og tillige saaledes *Conserveret Matronens* Navn bedre end før -

Min Vidtløftighed, som af Vigtigheden i det Skrevne vist nok ikke retfærdiggjøres, bedes høygunstigen undskyldt –
underdanig *Carstensen*
Provst i *Hunneborg*-Herred
Sogne-Præst til *Thisted* og *Tilsted* -

³⁸ DK, Thisted amt, s. 57.

HASSING HERRED

Bested og Grurup sogne Indberetning IV.68

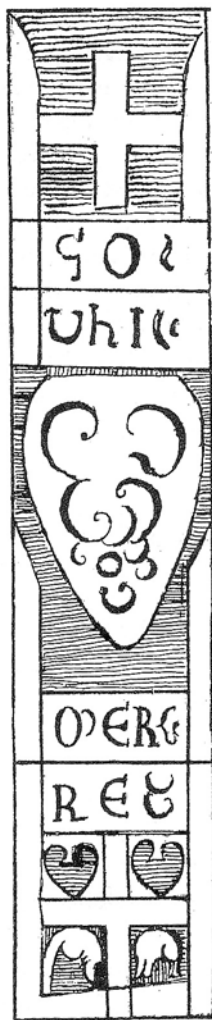
Hverken ved egen Undersøgelse eller ved Forespørgsel hos Sognefolkene har jeg i min Embedskreds, som Sognepræst for *Bedsted* og *Grurup* Sogne, kunnet opdage nogle mærkelige Levninger fra Oldtiden, uden de sædvanlige Gravhøie, hvoraf ingen her har noget tidmærket hos sig. Den ældste Mindesten over Afdøde findes i Bedsted-Kirke, og er anført hos *Hofman* i hans Samling af *Fundationer* pag: 458. -
Bedsted Præstegd d: 27de Iulii 1809 –
G C Bjørn

Sønderhå sogn Indberetning IV.65

Som Sognepræst for *Sønderbaae* og *Hørsted* Sogne har ieg forespurgt hos mine Sognefolk om ingen af dem har fundet Steenkrukker eller Urner i Høie, eller andre Ting der bære Alderdoms Præg, men her i Sognene er intet, undtagen i Præstegaardens Tørvemose blev fundet i Aaret 1806 en net Offerkniv af Flintesteen, hvilken ieg naar Leilighed gives skal sende til *Kiøbenhavn*³⁹⁾
Sønderhaa Præsteg: d: 24 Iulii 1809. –
N: Brümmer. -

³⁹ Stykket er tilsyneladende ikke indsendt.

Til den Kongelige *Comission* for Oldsagers Opbevaring: ærbødig *Pro memoria!*

Rune Skrift paa
Hillerslev Kirkemuur i
Thyeland.

Jeg har holdt tilbage med at gøre min Anmeldelse efter Anfordring af bemærkede høie *Comission* i Betragtning af den hær ubetydelige Biedrag af *interessente* Mærkværdigheder og Mindesmærker i de mig anfortroede *Hillerslev og Kostrup Sogne*, men ydermeere opfordret maae Jeg ikke forhale med at meddeele hvad Jeg har.

A) det første og vigtigste er en Rune-Indskrift i den vestre Ende af *Hillerslev Kirketaarn*: Steenen er $2\frac{3}{4}$ alen lang og $\frac{1}{2}$ alen bred - hævet 9 alen fra Foden af Muuren: Jeg har med megen Møie og fuldkomen Nøiagtighed *afcopieret* alle *Charactererne*: deres Størrelse i Tegningen forholder sig til *originalens* som det paategnede Papiir til Steenen, hvor de ere indhugne: maatte min Fliid behage de høie Herrer vilde det være mig usigelig kiært⁴⁰).

B) at et lille Løve-Krop i Steen udhugget fremstaar paa den østre Ende af Kirkemuuren, som ventelig har givet andledning til den om Kolde *Hillerslev Kirkes* Brudvielse i ældgamle *Documenter* af *Hillersløve*, samt at et Mandhoved er fremstaaende udhugget paa Kirkens nordre Side⁴¹), som skal efter *Traditioner* være den Mands Billede som har bygget Kirken ere *Monumenter* som neppe skal kunde *interressere* den danske Stat eller Læser -

C) Paa *Hillerslev Kirkes* Alter-Steen findes oven paa en nedhuuling af 12 *Tomers* længde - den er 10 *tomers* bred og 1 *tome* dyb, - men midt i den er en anden Fordybning $3\frac{1}{2}$ *tomers* lang - 3 *tomers* bred og 2 *tomers* dyb, ingen Levninger fra Alderdommen findes deri eller viides at være funden⁴²) -

D) en meere mærkværdig *Reliqve* fra Oldtiden sender Jeg indlagt: det fandtes i et LeerKar paa 3 Potters Rum i en Høi paa *Hansted Mark* i *Hillerslev Herred*, *Thisted Amt*⁴³). - - det forskriver sig unægtelig fra Brænd-Alderen⁴⁴) Krukken har indeholdt en Dødnings Aske og med Asken har det herhos følgende Metalliske Væsen været opsamlet af ilden og indpakket med i Krukken: Jeg kiøbte det for nogle Aar siden af Finderen: Han fordrede derfor 1 Rdaler og Jeg betalte dem: *irreenhed* gjorde *Metallernes* Art ukiændelig: Jeg rensede det *lege artis*⁴⁵) med udglødning og opkogning - en stor Dels Massa som var forkalket gik bort: men hverken i dets første eller rensede Tilstand har det kunde give mig noget Begreb om Figureernes Brug eller Bestemelse - Kandskee mine høie Herrer udbredte Kundskaber om Fædrenes Kunst-Fliid

kunde nytte det nogenlunde til ydermeere Oplysning og da vil dette mit lille Offer paa

Videnskabernes Alter ikke mishage Dem

Hillerslev Præstegaard d 24 Aug 1809 *Brasch*

Sogne Præst for *Hillerslev og Kostrup* Meenigheder

⁴⁰ DaRun Text sp. 194-195, Atlas fig. 383-384c, s. 143.

⁴¹ DK, Thisted amt, s. 296, mandshovedet afbildet.

⁴² Samme, s. 300.

⁴³ NM 222.

⁴⁴ Danske Atlas I, 1763, s. 108.

⁴⁵ Efter kunstens regler.

I *Sennels Sogn* findes kun lidet af Oldtidens Mærkværdigheder, det eneste deraf er følgende:

1, *Strax Norden* for *Sennels Byes* Indmark findes en saa kaldet Daase, der formodentlig haver været et Tingsted, 121 Al: lang og 8 a 9 Alen bred, som tilforn har været omgivet af store Stene; mod den Vestre Ende, samt et lidet Stykke af Nordre og Søndre Længde findes Spor af dobbelte Stene, hvoraf de yderste have staaet 1 Al: udenfor de inderste; den heele Daase er ikke over 10 Fod over Jorden, men ligger paa en meget ophøjet Plads. Dens Længde er fra Vesten til Østen. Den synes at være inddeelt i 6 Afdeeler ved Stene, der nu ere lige med dens Overflade, og gaae tvers over den. Den første Afdeeling fra Vesten til Østen er 9 Al: lang, hvor der staaer 3 Stene i Form af en Fiir-kant, hvortil dog mangler den sønderste Steen. Den 2^{den} Afd: er 18 Al: lang. Den 3^{die}: 24; Den 4de: 31; Den 5te: 23; Den 6te: 16 Al: lange. Alle disse siste Afdeeler ere adskilte med Stene, som gaae tvers over, men hæve sig ikke op over den; ogsaa de 3 Stene ved den første Afdeeling staae saa dybt, at de heller ikke naae over dens Overflade. –

2, Ved den søndre Side af ovenmeldte Daase er en Gravhøj, og ved den Nordre Side af samme 3 Gravhøje; om disse Gravhøje ere omgivne med Steen kan ej bestemmes, da det ej er synligt, og Mangelen paa Folk i denne Tid gjør al Gravning umueligt. Ikke heller kan ieg for vist bestemme, om her har været gravet i dem, dog formoder ieg det, da de ovenpaa ere indfaldne i en aflang Fiirkant fra Vesten til Østen. –

3; Østen for *Houg Bye*, den nordligste her i Sognet, ligger paa en her særdeles høj Bakke, hvorfra er en meget viid Udsigt, saavel til Fiorden, som er tæt ved, som til Havet, og hvorfra kan tælles over 30 Kirker, en Daase, 40 Alen lang fra Vesten til Østen, og 3½ Alen bred, i den Vestre og Østre Ende omtrent 2 Al fra hver Ende er Jorden meget indfalden. Ved dens Østre Ende findes en Gravhøj.

Desuden findes adskillige Gravhøje adspredte i Heederne, der siges: at en Mand har i en af disse fundet et gammelt Kobber-Vaaben, omtrent som en Kaarde; ieg har nøje erkyndiget mig derom, men det blev strax solgt for en Ubetydelighed, og omtrent 4 Aar, før ieg kom hertil⁴⁶). –

I *Sennels Kirke* findes intet, uden hvad der i *Hofmans Foundationer 4 Tomm.*, pag: 403, er anmærket om Alteret, skjønt hvor disse Ting ere henkomne, vides ikke. –

Saavel det særdeles Virvar, som herskede i enhver Deel af Forretningerne her i Kaldet, da ieg forrige Sommer kom her, som Mangel paa Folk, der gjør eget Tilsyn saa særdeles nødvendigt, har forhindret mig hidindtil, da ieg ønskede at levere en saa nøjagtig Underretning, som mueligt. - *Sennels Præstegaard* d: 9de Augusti 1809. –

C.J Smith

⁴⁶ C. J. Smith tiltrådte sit embede 5.2.1808.

HUNDBORG HERRED

Hundborg og Jannerup sogne

Indberetning IV.20

Oldsager. - *Aalborg Stift Hundborg og Jannerup Sogne*: -

Hundborg Sogn: -

Paa *Hundborg Kirke*-Klokke staaer følgende *inscription* omkring den øverste Rand paa Klokken, *hc*: -⁴⁷⁾

Pier Pier den morsung haver ladet støbe alleger
1579. —

I den vestre Ende af Kirkens Muur er indmuret en graae Kampesteen, 2½ Alen lang og 1 Alen breed, som ventelig før haver været en Liigsteen paa Kirkegaarden, saaledes som følger: -

En Deel af Bogstaverne paa Figuren ere formedelst Deres Ælde blevne ukiendelige⁴⁸⁾. -

I *Hundborg Kirke* findes en Biørn, hvorpaa en Abekat rider, udhugget paa en Kampesteen i Muuren⁴⁹⁾. -

Paa *Hundborg Mark*, lidet Østen Kirken er en Ager, som endnu kaldes Ting-Ager; hvorpaa findes 11^{ve} middelmaadig store steene i en Rundeel ved vestre Ende paa Ageren. -

Saa findes ogsaa paa bemeldte *Hundborg Mark*, ligeledes Østen Kirken, en stor Høy, hvorpaa findes 16 store opretstaaende steene i en Runddeel omkring Høyen. - Saa findes og oven paa bemeldte Høy nogen større steene, hvoraf nogle ere omveltede⁵⁰⁾. -

Paa *Rostrup Mark* findes en liden flad aflang Høy, hvorpaa findes 3de meget store runde og aflange steene, hvilende paa 11^{ve} mindre steene - Iorden derunder huul indtil 1½ Alens Dybde - Rundt omkring samme Høy ligger 15 store steene, som tildeels ere nedsunkne i Jorden⁵¹⁾. -

Jannerup Sogn: -

Ved *Jannerup Kirke* ere 2de Klokker. - Paa den største af disse er følgende *Inscription*: *O I Ører merker - hører Hierter - op i høye Chor - hid at lyde - ind at nyde - og opfylder herrens Ord - preside Barone Ivaro Holk - Episcopo D: Brodero Broderson - Støbt i Aa/borg Anno 1765 - af Casper Kønig* ⁵²⁾

Paa *Jannerup Mark*, nordvest fra Kirken, er en steenhob paa slet Mark, hvorpaa er 14 store steene, hvoraf de 13 staaer paa Enden og den ene ligger paa Fladen paa 2de andre mindre *ditto*. -

⁴⁷⁾ DK, Thisted amt, s. 442, omstøbt 1839.

⁴⁸⁾ Samme, s. 444, afbildet s. 443.

⁴⁹⁾ Samme, s. 435, nu forsvundet.

⁵⁰⁾ Fredet ved cancellibeslutning 1809-1810. AA. I, 1812, s. 366-367.

⁵¹⁾ Fredet ved cancellibeslutning 1809-1810. AA. I, 1812, s. 366-367.

⁵²⁾ DK, Thisted amt, s. 460. Nu i Vorupør kirke (opført 1878). DK, Thisted amt, s. 434.

Længere Nord paa bemeldte *Jannerup* Mark findes paa jevn Mark en stor steen, som hviler paa 2de andre, og hvorunder Jorden er udhulet. –

Norden for ovenmeldte *Hundborg* og *Jannerup* Sogne ligger en Søe, som i Oldtiden blev kaldet *Aarsøe*, men i Nutiden bliver kaldet *Jannerup*- eller *Diernes* eller *Rostrup*- eller *Siørring-Søe*. - Søen er over 1 Miil lang og ¼ Miil breed. –

Hundborg Præstegaard den 15de December 1808. –

H. Mathiesen

Sjørring og Torsted sogne

Indberetning IV.13

Oldsager *Siørring* og *Thaarsted* Sognet; betræffende.

Derom kand ieg ingen udførligere Underrætning give, end den, som findes antægnat:

α. i *Pontoppidans Atlas*. Toom: V: Pag: 451 et 452.

β. *Hofmanns Fundatzer* for *Aalborg-Stift*. Pag: 409 et 410.

Denne Kong *Nilaus*, som skal boet paa *Siørringborg*⁵³), ligger begravet Norden for *Jannerup* Kirke paa Kirke-Gaarden under en breed Steen uden *Inscription*, men om denne er der endnu, veed ieg ikke til visse. Ved Undersøgning har ieg ikke kunde finde den. Men mueligt den dog være der, overhyllt med Iord.

Synderst i *Siørring* Sogn, Sønden og Østen for *Næstrup* Bye ligger en stoer Bonde-Gaard paa 21 Td^f Hartkorn, *Norntoftgaard*, som den nu kaldes, er deelt 2de Gaarde, og beboes nu af 2de Bønder⁵⁴)

–
Ebbe Strangesen, som nok rættets kaldes *Ebbe Skamme/sen*, har boet paa denne Gaard, og har ieg for mange Aar siden fundet hos en Bonde en gl: lang trykt Kæmpe-Viise, som nu af Ælde er forkommet. Viisen begynder saaledes

”*Skammels*, hand boer her Nør i *Thye*, hand haver Sønner saa bolde, etc: etc: med en lige lydende Omqvæd paa hver vers: fordi riider *Ebbe Skammelsen* saa mangan vild Stie - Nogle vil sige, at denne Kæmpe Viise skulle staae i den ældgl: Hunderviise Bog, - om sandt er; thi i den nye finder ieg den ikke.”⁵⁵)

Østerst i *Norntoftgaard* laae i min Barndom en meesten *cirkelformig* rund Steen, som var heel breed, paa 3de andre Steene, og formedelst den Huulhed, som der var derunder; var den meget klinget; naar man bankede paa den. Den blev kaldet *Skammelses* Steen, fordi man meente, at hand der havde begaaet det grusomme Mord Bryllups-Dagen paa sin *Familie*, ja man haver og indtil de seenere tiider stoer overtroe med denne Steen. og Gaardens Folk bildte sig ind hver aften, at see Spøgelser med blodige Hænder ved denne Steen, saa de ikke torde gaae derhen. Men nu er denne overtroe udryddet; thi den vesterste af *Norntofts* gaards Beboere, har nu ved de gl: Huuses Nedrivning og Nyes igien Opbyggelse, mueligt tildeels Noget efter min Indskydelse, ladet denne store Steen klyve i tue til Broer og Syl-Steene, og derefter er intet ondt paafulgt, eller Mindste ladet sig opdage. –

Viidere Under[ret]ning om gl: Old-Sager:

1.) Grav-høye (Kæmpe-Grave) findes vel endeel af, større eller mindre, dog uden Mærkværdighed i *Siørring-Heede* alleene i sær nævnes Tinghøy og Galge-Høy, paa hvis Nordre Siide endnu kand sees 2de grønne, Mueligt Misdæderes Grave. -

2.) Hedenske Altere betræffende, da findes synden og Norden for *Siørring* Kirke, midt paa Bøndernes iævne Agre 2de lange, saa kaldede Doose, omkringsatte med opreyste Steene, som meenes at have været Offer-Stæder, men de fleeste Steene ere nu bortagne, for det Meeste klyvede og bortførte, uden dem, som Menneskelig Magt ikke saa læt oprydder fra Afgrunden.

Nord-Vest i *Thaarsted-Heede* ligger paa 4 andre Steene, den breedeste Steen ieg har seet, og nok den største Kæmpe-Begravelse af sit slags her i Landet. Formedelst Jord-Bundens Nedfald kand man nu krybe, eller krybe lade ved smaae Dreng under samme, men intet er at see uden Iord og

⁵³ Sjørring Volde. *Danske Voldsteder* I, Thisted amt, 1957, s. 97-118.

⁵⁴ Nordentoft (Norringtonft). Trap, Thisted amt, s. 592.

⁵⁵ A. Sørensen Vedel: *Hundredvisebog*, trykt 1695; genoptryk 1739, 1764 og 1787. Desuden foreligger visen i flere flyvebladstryk. *Danmarks gamle Folkeviser* VI, 1895-98 (optryk 1967), nr. 354, s. 197 og 211-212.

Steen. Den store Over-Steen, som er 6 allen lang, og $4\frac{3}{4}$ Allen breed, Dybden $2\frac{1}{2}$ al: kaldes af Bønderne *Doden-Und*, som ieg meener skal være *Dodten-ovn*, men ingen *Inscription* er derpaa at see.

3.) Ting-Stæder, findes saadan Een i Siøring-Heede, omkring besat med Steene i en aflang viids, og en Steen til Dommeren midt udi, men mange Steene ere nu bortagne, og klyvede til Broer, Sluuser, Mølle- og Syl-Steene. Her skal forðum været holdet Landsting. Stædet til Dommer-Sædet ses endnu. Synderst i *Siøring* bye, ligger endnu en Bonde-Gaard, *Tinggaard* kaldet, og i *Sperring* bye, vesten for; en Bonde-Gaard kaldet Skriver-Gaarden, som nu er nedbrudt, hvorpaa Landstings Skriversen *Lauge Olesen* skal have boet, Aar efter Gudsbyrd 1665.

4.) Rune-Steene ingen, uden den, som i *Pontoppidans Atlas* omtales med Rune Bogstaver paa, som nu ikke er at finde⁵⁶), da den skal ligge under Mandens Rallinghuus⁵⁷) i *Broegaard* til en Hoved-Syll-Steen.

5) Stoere opreyste Steene *Bantaster*⁵⁸), samt i Klipper udhugne Billeder eller Skrift - *Ingen*.

6) *Inscriptioner* med Rune eller Munke-Skrift, enten paa Vægge, Lig-Steene, Klokker; Altere, Fonter og Døbe-Bækkenet; eller hvorsomhelst, findes ingen af.

7) *Billeder* af hvilken som helst *Materie*, hvad enten de forestille Menniske-*Figurer* eller andre, som kunde skjønnnes at være ældre end *Reformationens* Indførelse findes ingen af.

8.) Levninger fra den *Catholske Cultus*, saasom, *Crucifixer*, Helgen-Billeder, Røgelse- eller Vievands Kar og deslige. - og om i Pladen, der undertiiden dækker Alteret og Alter-Bordet, endnu findes de 4te kantede Fordybninger; lukkede med en liden Steen, i hvilke forðum laae, og endnu findes, *Reliqvier*, eller *Documenter*; heraf aldeelis *intet*.

9.) Muure, Kiældere, Vold-Stæder, eller andre Levninger af Ældgamle Bygninger; Underjordiske Gange, Spoer til Vandlædninger; Mærkelige Veye m: m: findes her ikke i *Siøring* og *Thaarsted* Sogne.

10.) Det der opgraves, eller er bleven opgravet af Høye, eller slætt Iord, saasom Aske-Pottet; Steen-, Kobber- og jern Vaaben - Ringe, Smykker; Værk-Tøy, Kar, Mynter og deslige, aldeelis *intet* af.

11.) Hvad større, eller mindre Samlinger af OldSager, der kunde være hos *private* Mænd, eller paa offentlige Steder, aldeelis *intet* af.

12.) Hvilke *Traditioner* om mærkelige Personer, Begivenheder m: v: endnu kunde være bekjændte, i sær naar de vedkomme de forannævnte Old-Sager. - Derom veed ieg aldeelis ingen viidere Underrætning i Eet og aldt at give, end det, som foran er anmeldt.

Siøring Præstegaard d^{en} 30te *Novembris* 1808.

Underdanigst *Michael Vogelius Steenstrup*

Pastor Ecclesiarum

Siøring: et Thaarsted:

Skjoldborg og Kallerup sogne

Indberetning IV.54

Efterretning om Oldsager i *Skioldborg* og *Kallerup* Sogne. –

I *Skioldborg* Sogn gives 4te aflange Høye eller Pladse omgivne med en Rad Stene; nemlig ved Møgelvanggaard En, som er omtrent 100 Alen lang, men Stenene ere næsten alle, især i de sildigere Tider, bortførte og anvendte til Brug. Norden for *Aas* Bye paa Heden findes 3, den første, som ligger tæt ved et der opbyggt Fattighuus, er omtrent 80 Alen lang, men Jorden tillige med Stenene ere for det meste bortførte. Længere mod Nord strax østen for Landevøyen er en mindre og fladere af 4te Alens Længde, paa hvis syndre Ende synes at have staaet et Atter; den store Sten af samme er sprængt, og ikkun eet Stykke deraf er tilbage, og de, hvorpaa denne har hvilet, ere saa dybt i Jorden at man ikke tydelig kan kiende hvormange der har været. - Den 3^{die} som ligger endnu længere mod

⁵⁶ *Danske Atlas* V:1, 1769, s. 452, note d. – Genfundet i et stendige 1841, nu opstillet i Vang kirke. *DaRun* Text sp. 192, Atlas s. 141.

⁵⁷ Stuehus. ODS..

⁵⁸ Fejlskrivning for Bautastene. Det må betyde, at pastor Steenstrup ikke har kendt ordet.

Nord og et godt Stykke vestenfor Landeveyen, er den største og mest ubeskadigede af dem alle. Den er 150 Alen lang; ikke ophøyet i Midten som de andre, da den bedre kan kaldes en aflang Plads end en Høy, ligger paa Skraaning af en Bakke, er lavest mod Norden hvor den tillige er smallest og omgivet med de mindste Stene; paa dens syndre Ende, som ligger højest og hvor de største Steen ere, findes et Alter, som bestaar af 5 store Stene, hvorpaa hviler En, der er 4½ Alen lang og 3 bred. 12 à 14 Mske kan rummes under den, naar de i Tilfælde af stærk Regn ville søge Lye der.

Omkring Bunden af Døbebæknet i *Skioldborg* Kirke findes nogle Bogstaver eller Characterer, hvilke, saavidt jeg kan skiønne, da de ere meget afslidte og utydelige, gientages 5 Gange og see omtrent saaledes ud⁵⁹).

Paa *Kallerup* Kirkes udvendige nordre Side, vesten for Vaabenhuset, findes i ophævet Arbejde paa en Sten af Muren et slet dannet Menneskehoved uden Hals Haar og Ører omtrent et Qvarter lang⁶⁰).

Paa *Skioldborg* Kirke Muur vesten Vaabenhuset er en Sten 3 Alen lang og 1 bred, hvorpaa i ophævet Arbejde er dannet et Kors, der er næsten ligesaa langt som Stenen selv - Den staar ikke opreyst eller paa Enden men ligger paa Siden. Nogle paastaar det skal have været en Liigsten der ved Kirkens Reparation for endeel Aar siden blev sadt ind i Muren⁶¹). - Naar undtages Endeel runde Høye, hvoraf der findes mange paa Hederne, samt et Par smaa aflange, hvorved intet kan være at mærke; Saa er ovenanførte det eeneste, jeg, ved Undersøgelse og Efterspørgsel, har kunnet erfare, her i Sognene, angaaende de af den høye og ærede *Commission* ved Skrivelse af 18de *Martji* 1808, forlangte Efterretninger.

Skioldborg Præstegaard d: 14de *August* 1809

Ærbødigst

I Pontoppidan

Vang sogn Indberetning IV.41

Wang Præstegaard, *Hundborg* Herred, *Aalborg* Stift. 1809, d 5 *August*:

Den høye *Commission* tilgive gunstigst, at jeg først efter Affordring fra hans Høyærværdighed hr Biskop *Ionsen*, indsender min Indberetning om Oldsagerne her i Sognene. Ved forrige Aars Ende var det, som det er endnu, mig meget forhadet, at skulle, uagtet al min Lyst til dette skjønne *Studium*, uagtet min Flid for at give mit Bidrag efter ringe Evne, skrive: *Her er intet - i det mindste intet uden det som udførligen er beskrevet i Pontoppidans Atlas*⁶²):

Ved den forhen saa vældigen herskende Sandflugt er meere end det Halve af *Wang* Sogn tilintetgjort: *Hov-Gaarde*, *Korsborg*, *Kokkedahl*, *Tarp*, *Trab*, *Sturup*, *Inte*, *Tvæde* og *Rækkebye* ere reent udslættede; og den længstlevende Olding kjender neppe dens Sted; Navnene selv gaae blant Almuen snart i Forglemmelse; Den øvrige Halve-Deel er ved Sandflugten meget forandret. Dette er maaskee den sandeste Aarsag hvorfore her hverken findes Altere, *Bautasteene* eller Tingsteder fra Oldtiden. -

Wang Kirke har jeg endog udvendig undersøgt - men *Intet fundet*. - *Thorup* Kirke er efter Kongelig allernaadigst Tilladelse nedbrudt⁶³), og blant dens *Rudera* findes næppe en Sten af dens fordums Muur. *Tyko Engellænders* Steen vil desværre stedse søges forgjæves⁶⁴). -

⁵⁹ *DK*, Thisted amt, s. 409, afbildet s. 408.

⁶⁰ Samme, s. 414.

⁶¹ Samme, s. 404, 410-411, afbildet.

⁶² *Danske Atlas*.

⁶³ *Torup* kirke blev nedrevet 1794. *DK*, Thisted amt, s. 429-433.

Skulle jeg være saa heldig i Fremtiden at opdage noget Minde fra Oldtiden, da giver jeg mig den Ære at indberette det til den høye *Commissjon*. –

underdanigst

Ioh. Steenstrup.

Præst i *Wang*.

⁶⁴ Runesten, bl.a. nævnt i *Danske Atlas* V:l, 1769, s. 453-454, note g, og i O. Worm: *Danicorum Monumentorum Libri Sex*, 1643, s. 292-293.

Underdanig *Pro Memorial*

Afvigte Sommer 1808 modtog Jeg fra den høie Commission et trykt Brev dateret 18de *Martii* s. A., som forlanger Efterretning fra mig om alle de Levninger fra Oldtiden; Jeg maatte komme til Kundskab om. Denne Commissionens Befaling har Jeg forstaaet saaledes; at om Jeg havde eller kunde faae Kundskab om her i Sognet eksisterende Oldsager, da var det min Pligt snarest mueligt derom at indsende min underdanige Beretning. Men i det Tilfælde, Jeg Intet havde at indberette, da ansaae Jeg det rettest ikke at bebyrde den høie Commission med en unyttig Correspondence, og dermed troede Jeg ikke at handle i Modsigelse med Commissionens Skrivelse.

Alligevel erfarer Jeg nu af et Cirkulære fra hr. Biskop *Iansen* af 14de *Iulii* at den høie Commission har ønsket Svar ogsaa fra dem, som Intet havde at anmelde. Jeg har altsaa herved den Ære underdanigst at indberette: at Jeg om Oldsagerne i *Alsted* og *Bierbye* Intet veed at sige, uden hvad der vilde blive en overflødig Gientagelse af det, der allerede læses, deels i Danske Atlas, deels i hr. Provst *Schades* Beskrivelse over *Morsøe*⁶⁵). Ikkun denne høist ubetydelige Omstændighed vidste Jeg at tilføie, at den latinske Indskrift paa Præsten *Tufos* Gravsteen, hvorom Danske Atlas melder, og som skulde findes paa *Alsted* Kirkegaard⁶⁶) nu aldeles ulæselig -

Snarum Præstegaard den 4de Aug: 1809.

Underdanigst

A. F. Bech

Sognepræst for *Alsted* og *Bierbye* Menigheder
paa *Morsøe* -

Flade Præstegd d: 1 ste Aug: 1809.

I den Tanke: at Tavshed var bestemmende Svar nok paa den *respect: Commissions* ærede Skrivelse, betreffende om Oldsager eller ikke maatte forefindes i *Flade* og *Sønderdraabye* Sogne, (thi af hvilken anden Grund kunde nogen undlade at svare), var jeg hidindtil tavs; men atter, igjennem Stedets Biskop, er opfordret at svare desangaende, skulde jeg ej undlade at meddeele: at jeg aldeles intet af det omspurgte og forønskte har forefundet, og som jeg maatte have at indberette; - Vel ere der paa Kirke-Klokken til *Flade* Kirke, paa dens øverste Rand udvendig nogle Figurer⁶⁷), det mueligt ej kunde være uinterresant nøjere at kjende, men som det er umueligt for mig eller nogen at aftegne, saalænge Klokken hænger; og Kirkens Eyer, Hr Hr *Steenstrup*, er ej af den Beskaffenhed, at han enten af ejen Videlyst, eller for Oldsagernes Fremme, overtales til at bære Bekostningen af Klokkens Nedtagelse og Ophængen. -

Ogsaa ere her Høye, saavel adspredte paa Marken, som sammenhængende i den saakaldte *Flade-Klit*, hvis Indvolde mueligt, ja rimmeligt, ere svangre med Udbytte for Oldvæsenet, men samme Forhindring møder, som ovenfor ved Klokken; hvo vil give mig Lejlighed til at beskue disse Indvolde! Vi ere jo ey bemyndigede at tilsige nogen til at grave, og selv, ved vores Folk! Ia havde vi kuns nogle!! For Tiden er alle mine udkommanderede i Kongens Tjeneste. - At udskrive af *Pontoppid: Atlas*⁶⁸), eller Hr Provst *Schades* Beskrivelse over *Morsøe*⁶⁹) vilde jo være unyttigt og upassende, og saaledes bliver mig intet tilovers at tilmælde den *respect: Commission*, hvis ærbødigste Tjener er

⁶⁵ C. Schade: *Beskrivelse over Øen Mors*, 1. Hefte. Viborg 1806.

⁶⁶ Forveksling for Bjergby kirkegård. *Danske Atlas* V:1, 1769, s. 565, note k.

⁶⁷ Uldall nr 145, s. 106.

⁶⁸ *Danske Atlas*.

⁶⁹ C. Schade: *Beskrivelse over Øen Mors*, 1. Hefte. Viborg 1806.

Underdanig Pro Memorial

Al den Underretning, ieg om Oldsager, for saavidt deraf maatte forefindes i Scyerslev-Eyerslev- og Jordsbye-Sogne i NørreHerred under *Aalborg* Stift, kan have den Ære at meddele Den Høyrespective *Commission*, indskrænker sig til følgende:

1. Af Gravhøye eller Kæmpe-Grave forefindes her i Seyerslev Sogn, den efter gammel Sagn velbekendte Kong *Fægges* Grav; Paa den meget store Bakke, der indeholder et *Areal* af omtrent 40 Tdr: Sædeland, og efter ham kaldes *Fægge-Klit*, viser man Hans Grav, der nu er jevn med Jorden i en aflang Fiirkant, med en Steen i et af Hjørnerne; (At den nogensinde ved Opkastning er bleven undersøgt, findes der ikke Spor til) For et Aar siden har en Bonde i Seyerslev-Sogn funden paa sin Mark, et af 6 store Stene og med en større ovenpaalagt bestaaende Gravsted, og fortalte Han mig: At der, hvor de store ikke sluttede tet sammen, vare Aabningerne tilklinede med Leer og smaae Steen; men at intet fandtes i Gravstedet. - Saa har og en Grøftekaster berettet mig: At Han, ved at kaste en Grøft, haver for 2de Aar siden funden et saadant lidet med Stene indfattet Gjemme, hvori stode 2de Aske-potter; Men idet at Han tog dem op, hensmuldrede de imellem Hænderne. -

2. Af Hedenske Altere findes ingen -

3. Af Tingsteder heller ingen -

4. Af Bautastene ingen -

5. Af Runestene ingen -

6. Inskriptioner med Rune- eller Munkeskrift, deraf heller ingen -

7. Billeder, der ere ældre end Reformationens Indførelse, findes ikke -

8. Af Levninger fra den *catholske Cultus* findes ingen; med mindre dertil maatte kunne henføres 2de af Træe forarbejdede Billeder, der have været ophængte i Jordsbye-Kirke, men nu staae hensatte i en Krog i Muren. Det ene forestiller en Mand der træder paa en Slange, og haver den høire Haand opløftet der synes at have holdet fast paa noget; Det andet forestiller en Qvinde der holder et spæd Barn i den venstre Arm, og i den høire Haand et Æble, paa hvilket Barnet lægger den høire Haand⁷⁰). -

9. Paa en Høy her i Seyerslev-Sogn Krogbjerg kaldet, give tydelige Spor til Kieldere og Volde. Formodning om, at der haver staaet en af Oldtidens Borge⁷¹); og fra Stedet, hvor den gamle Bygning menes at have været, gaaer der, en Plougs-Fure dybt under Jorden, en med Kampe-Steen broelagt Vey ned til en tet ved liggende Søe, Skarre-Søe kaldet. -

10. Det er mig ikke bekiendt, noget til Oldsager henhørende at være bleven opgravet i disse Sogne; Dog finder man paa Marken Stene, nogle større og nogle mindre, der have Formen af et Spydblade - ieg har engang havt et Øxeblade af Steen, og haver endnu et temmelig stort Spydblade af Flintesteen; det er skarp til begge Sider; og spids mod Enden; ieg skulle have givet mig den Frihed at medsende dette Steen-Vaaben, hvis ieg ikke troede at der allerede havdes Mængder af sligt. -

11. Samlinger af Oldsager gives der ikke i denne Egn, enten hos private Mænd, eller paa offentlige Steder -

12. Hvad Traditioner angaaer; da siger Sagnet: At der paa forommeldte Krogbjerg-Høy; der hvor der ogsaa virkelig findes Spor til en ældgammel Bygning, skal have boet en Konge *Skarre*; og at Han og Kong *Fægge* skulle have lagt i idelig Feide sammen. - Overtroen fortæller: At der paa *Fægge-Klit* skal ligge skjult en stor Skat fra Kong *Fægges* Tid; hvilken Skat skulde være at finde i Nærheden af den Platform, som Solen, om en klar Paaske-Morgen, kaster sine Straaler paa, lige i det at den lader sig see ved *horizonten*; ligesom og at der, paa bemeldte *Fægge-Klit*, skal have været

⁷⁰ DK, Thisted amt, s. 1036, afbildet s. 1035. Sankt Michaels-figuren indsendtes i 1904 til Nationalmuseet, men i 1968 blev den igen opsat i kirken. E. Nyborg: Mikael-altre. *Hikuin* 3, 1977. s. 157-158.

⁷¹ Skarreborg voldsted. *Danske Voldsteder I*, Thisted amt. Kbh. 1957, s. 315-325. Trap, Thisted amt, s. 752-753.

at see en Kæmpe styttende sig paa et Guldbord - Men Vee den, der vækker ham! lægger gemee[n]ligen Fortælleren til. –

Skulde for Fremtiden; enten ved gamle Høyes Opgravning, eller ved andre Leiligheder, noget opdages Oldsager vedkommende; da vorder det min Skyldighed, i følge Den Høye *Commissions* Befaling, at indsende Efterretning derom -

Seyerslev-Præstegaard paa Morsøe - den 16 *August* 1809 –

underdanigst

N: Sommer -

Solbjerg og Sundby sogne

Indberetning IV.34

Ærbødigst Pro Memoria.

I Følge den Kongelige *Commissions* Skrivelse af 18de *Martij* 1808 til mig angaaende Oldsager m: v: som maatte være og forefindes i *Soelberg* og *Sundbye* Sogne paa *Morsøe* giver jeg mig den Ære at melde Følgende. -

1) Gravhøje, Kæmpegrave. - I Aaret 1802 lod jeg fra en Høje der er beliggende nær ved Præstegaarden bortføre en Deel lord, og ved Gravningen blev fundet en Flintesteen i Form af en Kniv. Min Begierlighed efter at opdage mere, voxede men al Undersøgelse var forgiæves; Ieg formodede at her var en Begravelse fra Alderdommens Tiid, men ingen Steene, og videre henhørende kunde findes. - Høyen kaldes *Thorsberg*. - Ommeldte Flintesteen forærede jeg H^{tt} Cammerraad, og Proprietair *Stadil* til *Ullerup* paa *Morsøe*⁷²) i hvis Forvaring den maaske endnu findes. -

2) Hedenske Altere. Af saadanne findes ingen paa Markerne. -

3) Tingsteder. Ikke heller. -

4) Store oprejste Stene, Bautastene, samt i Klipper indhugne Billeder eller Skrift. - Intet. -

5) Runestene. Een saadan troer jeg at være indmuret paa den søndre Side af *Sundbye* Kirke Taarn. Paa Steenen er udhugget et Kors, men om nogen videre *Inscription* har været, kan nu ikke sees⁷³).

Af de i de øvrige Poster omspurgte Ting findes intet i bemeldte Sogne. –

Adskillige Høje ligge endnu ganske urørte omstrødte paa Markerne, maaske de maatte bevare adskillige Oldsager, om de bleve undersøgte; Skulde det, i min Embeds Tiid, indtræffe, skal jeg ikke undlade derom at give Underretning. -

Soelberg Præstegaard den 26de *Julij* 1809. –

Ærbødig

Floor

Tødsø og Erslev sogne

Indberetning IV.16

Underdanigst Indberetning til Den Høy Kongelige *Commission* for Oldsagers opbevaring, fra Provst *Morell* Sogne Præst for *Tødsøe* og *Eerslef* Meenigheder.

J de 34^{ve} Aar ieg har været Sogne Præst for ovenmeldte Meenigheder, har jeg ikke kundet opdage nogle Oldsager som kunde være af nogen synderlig Betydenhed. Vel gives her paa *Tødsøe* Mark 3de Høye, hvoraf de 2de kaldes Øxsen Høye og den 3^{die} Træl Høy, men oprindelsen til Disses Navne er ubekjendt. - Men da jeg for 28^{ve} Aar siden fandt inden for Disse Høye 2de af de saa kaldede Offer Knive; eller som i Almindelighed kaldes Torden Kiler af den hordeste Flint, saa formodes at der har været en Offer Plads, og at Oxsene som skulde Offres der er bleven samlet. Men for nærværende Tiid findes der ikke mindste Kiende Tegn til nogen Offer Plads. - Disse Høye har dog anseelse af at være Grav Høye. Da de ere endnu urørt, saa ved man ikke hvad der udi

⁷² Hovedgården Ullerup i Galtrup sogn; den ejedes 1786-1820 af Jens Stadel. Trap, Thisted amt, s. 733.

⁷³ Romansk gravsten med majuskelskrift. Stenen blev flyttet i 1903. DK, Thisted amt, s. 981.

giemes, men Tiden vil nok opklare det, da Bonden nu begynder at tage af Disse Høye til at Blande med. - i Øvrigt findes der ikke enten paa *Tødsø* eller *Eerslef* Mark mindste Kiendetegn af Oldsager, ieg har nøye efterseet saa vel den eene Kirke, som den anden, men finder ikke det mindste enten i Alter Bordene, eller i Kirkerne, i *Tødsø* Kirke er ikke en gang et *Crucifix*, men i *Eerslef* Kirke et meget godt giordt⁷⁴). - Der imod har ieg *observeret*, at paa *Tødsø* Kirke Dør, som er af tykke ege Planker beslaget med Iern, er af Iern udhuget en Fisk i Lignelse af en Sild⁷⁵), hvorover denne *Tradition* skal være Almindelig iblandt Bondestanden, at førend denne *Tødsø* Kirk blev bygt, skal der her til Sognet været saadan et overflødig Sild-fiskerie, at denne Kirke skal være bygt Allene for Indtægt af Sild, Men hvorvidt det medfører Sandheden kand ieg ikke indestaae for; thi nu er Sild-fiskeriet her til Sognet af ingen Betydenhed.

Det er alt hvad jeg efter Den Høye *Commissions* Forlangende kand have den Ære at jndberette. –

Tødsø Præstgrd d: 24de *December* 1808

H. Morell.

⁷⁴ *DK*, Thisted amt, s. 930, afbildet s. 929.

⁷⁵ Samme, s. 923. Nu forsvundet.

MORSØ SØNDER HERRED

Frøslev sogn

Indberetning IV.35

I Anledning af den Kongl: *Commission* til Oldsagers Opbevaring, dens *P: M:* af 18 *Mart:* 1808, har jeg herved den Ære at melde:

At jeg udi *Frøslev* og *Mollerup* Sogne ikke har kunnet opdage noget af Oldsager, ej heller finder jeg enten i *Pontoppidans Atlas*⁷⁶⁾ eller *Hofmanns Fundatser*⁷⁷⁾ Noget anført, som kunde give Anledning til nøjere Undersøgelse. Vel findes her paa *Frøslev* Mark nogle faae Gravhøje, men som ikke ere udgravede og undersøgte. I Kirkerne eller Andensteds findes ingen *inscriptioner*, Billeder osv., Samlinger af Oldsager her i Sognene ej heller, og ikke saavidt mig er bekjendt, nogen *Tradition* om mærkelige Personer eller Begivenheder.

Frøslef Præstegaard d 28de *Julij* 1809.

underdanig og ærbødigst

*S S Hiort*⁷⁸⁾

Karby sogn

Indberetning IV.18

P: M:

J underdanig Følge af den Høykongelige *Commissions*, til Oldsagers Opbevaring, Skrivelse af 18de *Martz* d: A:, skulde jeg icke unnlade at mælde: at jeg, efter den nøyagtigste Undersøgelse, icke her i mine anbetroede Sogne har fundet nogle af de i Skrivelsen anførte Oldsager, undtagen en saa kaldet Offerkniv, der er fundet her i Nærheden, og som jeg tilligemed Underretning om Stædet, hvor den fandtes, har sendt H^r Provst *Schade* i *Nykiøbing* til indsendelse til *Commissionen*⁷⁹⁾. Skulde herefter noget i saa Henseende komme til min Kundskab, og hvorpaa jeg altid skal være Opmærksom, vil det være min Pligt derom ufortøvet at underrette den høye *Commission*. -

Karby Præstegr d: 20 *Decemb^r* 1808

underdanigst

A C Obel

Lørslev sogn

Indberetning IV.31

Ærbødigst *P: M:*

Jkke er det mig bekiendt, at her i *Liørslev* og *Ørding* Sogne findes noget af Oldsager, uden hvad H^r Provst *Schade* i *Nykiøbing* jo har omtalt. Vel gives der hist og her nogle Gravhøye baade paa Præstegaardens og Byens Mark, men ikke har ieg undersøgt deres indvolde, veed altsaa ikke, hvad de indeholde; vel havde ieg Lyst, til at undersøge dem, men Folk ere her saa høyst vanskelige at faae, da alt ungt Mandskab er udtaget til H^s Majestæts Tieneste, saa ieg har ondt ved at faae det høyst nødvendige til Gaardens Drift forrettet. Kunde vi engang faae roligere og bedre Tider, havde ieg nok Lyst til, at gjøre mig bekiendt med, hvad af Oldsager der kunde findes i dem, som da med Fornøylelse skal blive den Høye *Commission* berettet

Liørslev Præstegaard d: 1 *August* 1809.

ærbødigst af

O: Olsen

⁷⁶ *Danske Atlas*.

⁷⁷ H. de Hofman; *Samlinger af publique og private Stitelser, Foundationer og Gavebreve...* 1-10, Kbh. 1755-65.

⁷⁸ Hjort synes kort omtalt i C. Schades indberetning IV.27, se side 78.

⁷⁹ Fundet synes ikke omtalt i pastor Schades indberetninger (side 68 ff).

Allerunderdanigst Indberetning!

J *Tæbring, Outrup og Raccheby Sogne*, paa *Morsø* i *Aalborg* Stift, findes intet mærkværdigt af Oldsager, hverken i Kirkerne eller paa Marken. - Paa *Racchebye* Mark har været Et P^f Gravhøye, som i S: T: H^f Provst *Schades* Tid, som Præst i *Tæbring*⁸⁰) bleve gennemskaarne, og det er mig sagt at i disse Høye blev funden: Et forrustet og nesten opløst Spyd, af det mindre Slags. Et P^f smaae Offer-Knive og en lille Strids-Hammer af Flint, hvilket jeg troer altsammen i bemeldte H^f Provst *Schades* OldSamling⁸¹). -

Tæbring Præstegr d: 1ste *Septbr*: 1809. -

Allerunderdanigst

E:J:D: Jermiin

Sognees Præst

Ydmygst P: M:

Af Oldsager i *Wejerslev-* og *Blidstrup-Sogne* kiender ieg intet, og intet troer ieg heller findes, undtagen det skulde være i en Høy paa min Mark, som temmelig ligner en Grav-Høy. -

Wejerslev Præstegr d: 30te *Iulii* 1809. -

Søltoft:

Underdanig p: m:

J Anledning af *Commissionens* høystærede Skrivelse til mig under 18de *Mart*: f: A: tager jeg mig herved den underdanige Frihed at melde: - J den korte Tid, jeg har været Sognepræst her⁸²), har jeg ikke opdaget noget synderligt Mærkværdigt af Oldsager i *Øster-* og *Vester-Assels* Sogne. - Endeel Gravhøje findes hist og her paa Marken, hvoraf nogle nu ere sløjfede, som alle ere omsatte med en Rad store Stene, og i nogle findes 4te store Stene, som ere oven paa tildækkede med en større. - J disse Gravhøje skal være fundne Potter med Aske, gl: Kaarder, Sporer, Knive m: v:; men intet deraf er bevart. - Paa *Øster-Assels* Mark er en Høj, kaldet *Tinghøj*, hvor i forrige Tider skal være holdet Ting, og hvor *Executioner* paa Forbrydere skeete. - J øvrigt veed jeg intet Mærkværdigt - Skulde jeg i sin Tid opdage noget, skal jeg efter Pligt gjøre den fornødne Indberetning derom.

Øster-Assels Præstegr d: 6te *Aug*: 1809.

underdanig

P Friis

⁸⁰ C. Schade var præst i Tæbring 1787-1788.

⁸¹ Stykkerne kan ikke identificeres i pastor Schades indberetninger (side 68 ff.).

⁸² Friis overtog embedet i 1806.

REFS HERRED

Bodum og Ydby sogne Indberetning IV.55

Foranlediget af den for Oldsager nedsatte *Commissions* Forlangende om Oplysning danske og norske Oldsager betræffende, skulle jeg ey undlade at mælde, at der vel her i Sognene, ligesom flere Steder her i Egnen findes endeel Høye, man har i den senere Tid gjort Begyndelse med at sløfve nogle, og i samme fundet en Samling af Stene, hvor der formodentlig har været Gravsteder. - For nogle Aar siden skal efter Sagnet en Karl ved at grave i en saadan Høy have fundet et lidet Kar af Rav, hvilket han for en ringe Bagatel af 7 Msk afhændede til H^r Kapitain og Landmaaler *Høst*, jeg saae det aldrig, saa giærne jeg end ønskede det; thi jeg vidste det ey, før det var for silde. mueligt der kan ligeledes have været hedenske Altare, Tingsteder, Bautastene med flere Alderdommens Mærkværdigheder. - man maa for endeel Aar haft for Skik at klyve Steen og bruge til Fod ved Huusbygning. Vedkommende, som har klyvet og sprængt disse, har ey gjort sig nogen Betænkning herom, men nyttet Stenene, naar de blot fandtes passende til Hensigten. I ingen af Kirkerne her findes noget mærkværdigt. Den ene *Udbye* Kirke næmlig afbrændte for en 60 Aar siden⁸³), har der i samme været noget mærkværdigt er det bleven fortæret af Luerne. For Resten er der ingen her, der har gjort Samling af Oldsager thi fornævnte Capitain *Høst*, der som mældt fik Ravkarret, der blev funden, har hans egentlige Hiæmstaun tæt ved *Viborg*. Formodentlig er han i denne Tid udkommanderet - Dette er den Oplysning, jeg kan give

Bodum Præstegrd: d: 10 Aug: 1809.

ydmyst

L:B: *Deichmann*⁸⁴)

Hvidbjerg, Lyngs og Hurup sogne Indberetning IV.26

I Følge den Kongelige Kommissions for Oldsagers Opbevaring Skrivelse af 18 *Martii* 1808 har jeg herved den Ære at tilmelde, at, naar jeg undtager nogle Gravhøye, findes intet i *Hvidberg* og *Liungs* Sogne af det i Kommissionens *P: M:* anførte. Nogle af mine Sognefolk har vel udkastet een og anden Gravhøy, jeg har og ofte anmodet dem om, at underrette mig derom, men endnu er det ey skeet af hvad Aarsag indseer jeg ikke. Saasnart jeg kan blive hældig nok til at være tilstæde, naar sligt for Fremtiden skulle skee, og noget da findes anseer jeg det altid for min Pligt at indberette det. Det samme som nu her er anført om disse Sogne gielder og om Huurup Sogn, hvor Præsten døde ved Iuuletiiden, og hvorom det altsaa bliver min Pligt i *Vacancen* at give Indberetning. -

Hvidberg Præstegaard 22 *Febr:* 1809

Saaledes

ærbødigst

Gierløff

Jegindø sogn Indberetning IV.10

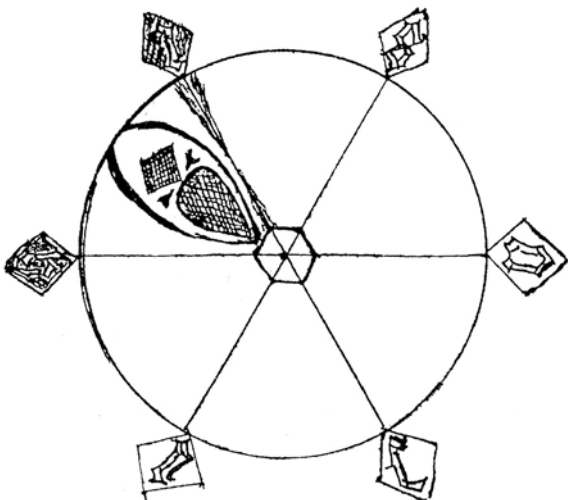
P. M.

Af de Oldsager, hvorom den høyædle Kommission for slige Sagers Opbevaring ved P. M. af 18 *Martii* d. A. ønsker Sig underrettet, veed jeg heri Sognet ingen af den Ælde eller Natur, som paa medfølgende Blad var anmerket, eller som kan formodes at tjene Kommissionen til sin Hensigts Opnaelse, med mindre det skulde være:

⁸³ Ydby kirke brændte i 1742. *DK*, Thisted amt, s. 70l.

⁸⁴ 13.6.1810 indsendte Deichmann til Oldsagskommissionen to stridshamre, fundet i to forskellige høje (indberetning IV.99; NM 454).

Et Sølvbæger til Nadverens Uddelelse, der er saaledes forfærdiget, at fra Bunden heraf gaaer et huult Rør ned til Fodbladet, og fra Foden gaaer en Stilk ind i Røret, hvorved Bægeret og Foden forenes med hinanden. Igiennem det Nederste af Røret og Stilken gaaer en Stift, der sammenhæfter begge Dele, og forebygger, at de ej skulle dreje sig om hinanden. Røret og Stilken ere atter omgivet med en sexkantet Omfatning, paa hvis Midte er anbragt en fladtrykt Kugle, som ligner et horizontalstillet Løgæble med adskillige Udgravninger, Ophævelser og Fordybninger. Fra Randen eller Omkredsen af denne Kugle udgaae 6 firkantede Udbygninger eller Tapper, som ligne firkantede Radier i et Hjul, der kunne være afsavede nærved Navet eller Bommen. Paa enhver af de udstikkende flade Ender af disse Tappe eller Stumper er anbragt et Bogstav, som ved sin glatte Flade ligesom hæver sig mellem nogle fine indgravede Korsstræger, der omgive samme. Skjøndt disse 6 Bogstaver for en Deel ligne trykte danske Bogstaver; saa kjender jeg dog ikke nøjagtig enten deres Figur eller Betydning, men formoder, at de ere Munkeskrift. Saa tydelig, som den, der er gandske ubekjendt med Tegnekunsten, kan, vil jeg derfor med understaaende Figur stræbe at betegne den øverste Flade af omtalte Kugle, og de 6 udstaaende firkantede Tapper uden at kunne iagttage det Nøjagtige Forhold mellem Størrelsen af de forskjellige Udgravninger, samt at efterligne de 6 omtalte Bogstaver, som læses paa de udstaaende Tappe, uden at kunne angive, hvilket er Begyndelses Bogstav. I Ordenen følge de efter hinanden

Under bemeldte Omfatning udbreder sig Foden med 6 smaa Flader, der have nogen Lighed med en endevendt sexbladet Blomsterkrone, hvis Blade ere sammenvoxede i Kanterne, som Klokkeblomster, hvorover der og [paa] Fodens Flade vises 6 Radier, ligesom ovenstaaende Figur. Paa den ene Flade er hæftet et lille støbt Billede, der forestilles i orientalsk Dragt, og med en Krands eller Krone paa Hovedet⁸⁵).

NB Et Alterbæger af samme *Facon*, med lignende Bogstaver, findes ved Sønberg Kirke paa Thyholm, hvor jeg i Sommer fik Lejlighed til at see den, imedens jeg forrettede Tjenesten i Vacancen. Men om det er Bogstaver af just samme Figur har jeg ikke observeret⁸⁶). Derom kan nuværende Sognepræst Hr *Ostermann* give Oplysning.

Paa Døren af Skriftestolen ved Siden af Alteret er Jesus afmalet, siddende i en Stoel med en Synderinde knælende for sig, hvilken han forestilles at *absolvere* med Haandspaalæggelse, Men ikke kan jeg sige, om denne Forestilling hidrører fra den Catholske Tro eller Cultus, eller kun er en egen Idee af Maleren Selv, Imidlertid kan det dog drages i Tvivl, at dette Maleri er ældre end Reformationen, da Døren, hvorpaa det befindes, er, saavel som det øvrige Snedkerarbejde i Kirken, af Fyrretræe. Thi skjøndt baade Maler- og Snedkerværket i Kirken røber stor Ælde, og de gode gamle Fyrrebredter kunne have varet længe; saa kan jeg dog neppe troe, at det endnu kunde være i saa god Stand, hvis det havde været forfærdiget førend Reformationen. —

⁸⁵ DK, Thisted amt, s. 778-779, afbildet s. 780.

⁸⁶ Sønderbjerg kirke. Samme, s. 762-763, afbildet s. 764.

Paa Jegindø Sogns Mark opvises og et Tingsted, hvorpaa sees en Kreds af store Kampe- eller Marksteen. Norden til staaer et Par Buske af Hvidtorn, som endnu kaldes Tingbuske. Og som der siges, skal ved Udskiftningen⁸⁷) være gjort den Aftale med Manden, paa hvis Lod de voxe, at han ej maa omhugge dem, men spare dem til Erindring om bemeldte Tingsted, som befindes 3 a 4 Bøsseskud Norden for Kirken. Dog tvivler jeg om, at dette Tingsted har den Ælde, at det er benyttet i de hedenske Tider. Thi deels er Kredsen, hvor det skal have været, hverken aflang eller rund, men firkantet, og synes at være anlagt efter en ret Vinkel, som om Stenene kunde være lagte til Grund, eller her saakaldet Syld, under en ordentlig Bygning, der siden kan være nedbrudt; dels forekommer det mig, at jeg for faa Aar siden har læst i en Hæfte af gamle Jydske Efterretninger⁸⁸) eller Aviser som for omtrent 40 Aar siden ere udkomne i Aalborg (:om jeg husker rigtigt findes det og anmerket i Pastor *Aagaards* Beskrivelse over Thy⁸⁹):) at Hovedgaarden Lund i *Mors*, under hvis Gods Jegindø-Sogn for faa Aar siden hørte, i ældre Tider havde sit eget Birk. Rimeligt synes mig derfor, at enten dette Birks eller et andet ordentligt Tinghuus har staaet paa omtalte Plads. –

Andet veed jeg ikke heri Sognet, som røber nogen mærkelig Ælde, uden Fortællinger, som blot bære Præg af Overtro, og hvortil ikke vides anden naturlig Grund eller Anledning f. E. at der forud i Enden af en høj Banke, som kaldes Røn, har boet en Kjæmpe eller underjordisk Trold, der skal have fyldt Tommelfingeren af sin Vante med Gruus af Banken, og heraf anlagt en lang og smal Strimmel eller Banke i Fjorden, der rækker omtrænt en fjerdedeel Miil ud i Vandet fra den sydostlige Pynt af Jegindø over imod Salling, og kaldes Røntap; samt at denne Kjæmpe endnu undertiden skal kunne høres om Natten at hamre i Banken, som en Smed. Men da slige Fortællinger formodes at være uhensigtsmæssige at anføre, maa jeg slutte med Forberørte, fordi jeg ikke veed mere af det, som Højædle Kommission ønsker sig underrettet om. –

Jegindø Præstegaard d: 6 Decembr 1808

N.C. Søb

Søndbjerg og Odby sogne Indberetning IV. 38

Underdanig Promemoria

I disse Sogne veed ieg, som fremmed, der nyelig er kommen til Kaldet⁹⁰), ingen anden mærkelig Oldsag, uden en heel Deel Høie langs Fiordkanten; som formodentlig ere Begravelses Høie. Kort efter min Ankomst hertil erfarede ieg, at en Mand, som havde saadan Høi paa sin Lod, sløifede samme. Ieg gik da ud til ham, og ved at bese hans Arbeide, kom ieg i Erfaring om, at Høien indvendig var broelagt; en stor Mængde Steen bleve opbrudte, midt i Høien blev og funden nogle Skaar, som af en sort brændt Jydepotte, maaske Skaar af Urnen, som han med Iernstangen har knuset, idet han opbrød Steenene; ellers blev intet fundet, og Høien er ikke endnu gandske sløifet.

Skulde ieg i Fremtiden komme efter nogen Oldsag, som ieg kunde ansee værd at lægge Mærke til, skal ieg ufortøvet have den Ære at tilmelde den Høie *Commission* det.

Søndberg Præstegaard d. 2 August 1809

A. *Ostermann* Sognepræst til *Søndberg* og *Odbye*

Thisted Amt, *Aalborg* Stift.

Vestervig og Agger sogne

Indberetning IV.58

Pr Memoria:

Idet jeg herved har den Ære at tilstille den højærede *Commission* for *Oldsagers Opbevaring* indlagde, undlader jeg ikke at bringe i behagelig Erindring:

⁸⁷ Jegindø blev udskiftet 1796. Trap, Thisted amt, s. 685.

⁸⁸ *Jydske Efterretninger*, 1767 ff. Aalborg.

⁸⁹ K. Aagard: *Physisk, oekonomisk og topographisk Beskrivelse over Thy: Et Forsøg*. Viborg 1802 (genoptryk Odense 1983).

⁹⁰ Ostermann tiltrådte embedet i juni 1808.

Skjøndt man kunde formodet, at *Westervig Closter*, der i Oldtiden har spillet en saa betydelig Rolle og været i saa udmærket Anseelse, maatte have at fremviise langt fleere Mærkværdigheder eller opbevare et større Tal af Oldtidens Skatte - saa er det næsten meer at beundre, enkelte Mænds Omhyggelighed har kundet samle og overlevere til Efterkommerne dem, vi have. 1703 afbrændte *Westervig* og ved samme Lejlighed brændte 2 store Kister fulde af gamle Papirer og *Documenter* Klosterets ældste Tilstand angaaende. Herved tabtes næsten Alt, hvoraf de *autentiske* Underretninger skulde hentes. Vel haver Een og Anden stræbt at lindre dette Saar ved at samle hvorsomhelst og hvadsomhelst der kunde samles, men som det altid plejer at gaee, Efterretningerne vare ofte ret hinanden aldeles modsigende eller kun lidet paalidelige.

Den allerstørste Fortjeneste i Henseende til at have reddet *Westervig Closter* og dens Tilliggende fra at tabe Plads imellem Oldtidens Mærkværdigheder; skyldes saavidt jeg veed Herr Kherre *Peder de Moldrup*⁹¹), der, Selv Stamherre, tog sig for at udarbejde en Beskrivelse over *Westervigs* ældre Tilstand⁹²) og med megen Fliid skal have benyttet al[le] de Hjelpemidler, hans vidtudstrakte Bekjendtskab med Landets Lærde frembød. Dette *Manuscript* skal have været paa det *grevelige Thottske Bibliothek* - og findes mueligen, hvor samme er hensat. Med dette *Msc.* fulgte ogsaa et Kort over *Westervig* Herfra formoder jeg kunde hentes meget Videværdigt - og jeg giver mig derfor den underdanige Friehed at anbefale Samme. Skulde Skrivtet findes da er jeg villig til, om den høyerede *Commission* ønsker det at sammenholde det med de Fragmenter og skrevne Efterretninger, jeg, nu Præst her i 10 Aar, har samlet. Vel er det ej store Ting; og *Westervig-Klosters* historie kan aldrig rejse sig med nogen Klarhed af den Nat, hvori hin ulykkelige 30 Decbr 1703 begravede den - men det kunde dog blive Noget, man kunde samle Alt - og faae et nogenlunde Heelt. Dette havde jeg virkeligen tænkt, at vilde bragt tilveje, ogsaa begyndt derpaa - men mit vidtløftige Embede har kun levnet mig liden Tiid til en saa møjsomelig Syssel - og derfor er dette opholdt saalænge, hvilket jeg paa bedste Maade beder undskyldt.

Skulde det bevidste *Msc.* fra H^r Kammerherre *Moldrups* Haand ey findes, da skal jeg med Fornøyelse - paa *Commissionens* nærmere *Ordre* - lade afskrive Fragmenterne, jeg har og oversende Samme.

Ligesom jeg med den hjerteligste Beredvillighed - og saa hurtig skee kan, vil, efter underdanig Pligt, forskaffe hvad andre Oplysninger, der kan erholdes og *Commissionen* maatte ønske sig, enten i mine egne Sogne eller Omkredsen.

Westervig Præstegrød 1809, 1 ste August.

pr Thisted i Thy.

underdanig

Petr. Christian Bendix

Fortegnelse paa de Oldsager, som findes udi

a Westervig-Sogn, Refsherred, Thisted, Amt.

Dette Sogn er ikke rigt på *Gravhøye* eller *Kjempegrave*; nogle Enkelte findes her, og naar disse blevne gennemgravede, er der kun fundet enkelte *Steene* - for det meeste 3 a 4 oprejste, hvorpaa hviler en flad Steen, som Dække. I hvilket Rum jeg dog ej veed, Noget er fundet, eller det fundne bevaret.

Hedenske Altare, Tingstæder eller Bautasteene findes her ikke.

Af *Ruune Skrivt*: Intet; men med *Munkeskrivt* findes

a) paa den Største af de 2de Klokker i *Westervig Kirke*

⁹¹ Peter Moldrup var søn af *Westervig Klosters* ejer Jens Lasby Moldrup, og han ejede selv klosteret fra 1771-1787. I 1760 forfattede han en beskrivelse af klosteret. Trap, Thisted amt, s. 654.

⁹² Manuskriptet findes nu på Det kgl. Bibliotek. DK, Thisted amt, s. 656. (Thott 1453, 40).

A I N S I I . P F . O . D E U S
 P F . H O M O . A N N O . D M .
 M D X I I I . L E T N S . K .
 A N A . B A R B A R A . K A T H E R I N A

Dette meenes at skulle være: *Alpha & ω Deus & homo. Anno 1513 . . . Ana Barbara Kathrina.*
 Neden under staaer *St. Maurittii* Billede i fuld Rustning⁹³⁾

Paa den mindste Klokke findes ingen *Inscription*, men derpaa sees alleenste et Hoved, uden
 Tvivl et Fruentimmer⁹⁴⁾.

b) I Kirken ligger paa den høyre Side, ved den sønderste Rad Mandsstole, nærmest Choret en
 graa Marmor Liigsteen, med Vaaben paa, der dog ere ukjendelige. Herunder meenes at være
 begravet en Mand, *Niels Ebbesøn* fordem en Herre til *Westervig*. Omkring Kandten kunde læses
 /:med Munkeskript:/ omtr. for 50 Aar siden *Hic jacet . . . Vrangel Miles, qvi obiit 1424. cum uxore*
sua D^{na} Ingebuorga Filia Conradi Dulerades, qvæ obiit A^o . . . Resten ulæselig endog paa den
 Tid. Nu er Intet af Skrivtet ret kjendeligt⁹⁵⁾.

c) Paa venstre Side - østen for nordre Rad af Qvindestolene, under Døbefondet, ligger en
 Marmor Liigsteen med 2de Adelige Vaaben. Rundt om Kandten, saavidt kan læses findes med
 Munkeskript:

Paa den Ende af Steenen, som ligger mod Vesten:

HIC JACE. NOBIL. VIR. P

Paa den Side mod Norden

ANNO. DM. M. CCL.

Paa østre Side:

IN HIO LIO IN STE. VITIS.

Paa søndre Side:

ANNO. DM. M. CCL.

ANNO. DM. M. CCL.

ANNO. DM.

⁹³ Uldall nr. 829, s. 240. DK, Thisted amt, s. 643, afbildet.

⁹⁴ Uldall nr. 830, s. 136. DK, Thisted amt, s. 643.

⁹⁵ Gravsten over Niels Strangesen. DK, Thisted amt, s. 651, afbildet.

NB. Ovenstaaende 4 Linier vare ej alle Steder læselige - mueligen derfor een eller anden Skriverfejl kan være begaaet. Saameget kan jeg faae ud af det Læseligste: *Hic. jacet. nobil. vir Petrus. Frijs. qvi. obiit. A^o Dⁿⁱ 1483. . . /:udi det Øvrige har man læst:/ Cum Cathrina Filia Nicolay, qvæ obiit Anno eodem⁹⁶).*

Dette er Alt det mærkelige jeg veed af Oldsager nu at findes i *Westervig Kirke* - der er vel endnu Et *Epithaphium* over fordum Stedets Sognepræst *Magist. Peder Gorsche* som døde 1723 d. 23 *Septbr* - givt første Gang 8 *Septbr* 1697. med *Maren Olufsdatter Hosum*. Anden Gang med *Bodild Margaretha Rosenstand* 21 *Martii* 1700.⁹⁷). - Men ikke videre mærkværdig. Ligeledes er en messing Lysekroner med 12 Arme given af *Westervig Eyer*, Frue *Cornelia Bichers*, *Vidua Joachim Irgens von Westervijch* A^o 1679⁹⁸).

d) Paa den vestre Ende af Kirken, hvor Taarnet er, er i Muuren indsat en firkantet Kampsteen med 4 udhugne Hoveder, hvoraf de 2de, som ere de mindste, sidde oven over 2de større - disse er af en besynderlig Figur begge med udstaaende lange Ører - og af den Eenes Mund udhænger en lang Tunge og den anden ligesom 2de Slinger-Rumper omtr. saaledes:

Denne Steen kalder Almuen *Westervig Kirkes Vartegn*; og fortæller: at 2de Sødskende en Munk og en Nonne skal for Blodskam der være indmurede⁹⁹). For omtrent 10 Aar siden lod Herr *Lieutnant Svinth*, daværende Ejer af *Westervig*¹⁰⁰), Kirkemuren paa det Sted gennemhugge, for at bringe Lys ind i et Begravelse ved Siden af, og da fandtes rigtig nok 2de Rum i Muuren -

e) Ovenover den søndre Kirkedør ind til *Westervig Closters Borgegaard* sees en stor graa Kampsteen af saad. Dannelselse

med 3 Figurer paa, af hvilke den midterste er i en siddende Stilling - havende i den venstre Haand en opslaaet Bog og holdende den Høyre med oprakte Pegefinger i en truende Stilling. Hans Hoved er ikke egentlig omgivet af nogen *Glorie*, men bag fra Hovedet sees et Kors saaledes:

Ved hver Side knæler en Engel eller vinget Figur i lang Kjole, som holder ved en Ramme, der omgiver Hovedpersonen. Fødderne ere kjendelige paa de knælende Personer¹⁰¹).

f) Paa en Bygning af hugne Steen i *Westervig Ladegaard* eller vestre *Parcel* findes en graa Kampsteen over en af Dørene i Muuren indsat. Dens Størrelse er omtr. som næstforommeldte og Figuren saaledes og 3de simple Kors¹⁰²)

⁹⁶ Samme, s. 652.

⁹⁷ Samme, s. 644.

⁹⁸ Samme, s. 643, afbildet s. 641.

⁹⁹ Samme, s. 619, afbildet s. 624.

¹⁰⁰ Løjtnant F. Svinth var ejer af *Vestervigs* østre hovedpareel i årene 1803-1808. Trap, Thisted amt, s. 655.

¹⁰¹ *DK*, Thisted amt, s. 618, afbildet s. 621.

¹⁰² Samme, s. 662, afbildet s. 661.

At denne Steen er kommen fra *St Thøgers Kirke*, som blev nedbrudt efter Reformationen er upaatvivleligt og det samme formoder jeg om den under *Litr e*) benævned; thi ikke alleeneste dette Steenhuus i *Westervigs Gaard*, men ogsaa Udbygningerne eller Sidebygningerne, der bleve satte til den gamle, høye *Augustiner Klosterbygning*, for deraf at gjøre en Kirke, rummelig nok for Sognet - ere opførte af de hugne Steen, man har ført fra det Sted, hvor *St. Thøgers Kirke* stod - og hvor nu blot er et Begravelsessted.

Og har dette Begravelsessted eller Kirkegaard en Mærkværdighed, nemlig

g) *St. Thøgers Kilde*. Denne findes endnu, som et ubetydeligt rundt Hull paa Østre-Side af Kirkegaarden; men den har tabt sin Ærværdighed for Almuen, der i gamle Dage skal have gjort Valfarter og Pilgrims-Reyser til den¹⁰³).

Foruden denne er endnu

h) en anden *St Thøgers Kilde*, men i Oldtiden mindre berømt, at mærke. I *Randrup Bye*, *Westervig Sogn* fandtes 1432 en Gaard, da beboet af en Bonde, ved Navn, *Chresten Sørensen* - i denne Gaard stod en Træ Kors og derved var en Kilde, begge helliget *St. Thøger*. Indtil for faa Aar siden have Beboerne af Gaarden, der ved Udskiftningen er bleven til et Huus, holdt Korset vedlige, i Haab om at have derved en god Ven i *St. Thøger* og Velsignelse fra ham at vente; Nu er denne Overtroe falden bort og Korset er faldet med, saa det ej længere findes, men Stedet vises endnu¹⁰⁴).

i) Endelig - I *Westervig Sogn* er en Gaard, som kaldes *Capel* - Der har været et Kapell¹⁰⁵), da Stigtet var under Forbud¹⁰⁶), man seer endnu: *Rudera* af samme og paa en Høy strax ved er en Kilde med ypperligt Vand. Ogsaa denne Kilde har Nogle kaldet *St. Thøgers Kilde* - dog kaldes den nu ikke saa i Almindelighed¹⁰⁷).

k) *Liden Kirstens Grav* Om denne maae jeg dog ogsaa, før jeg forlader *Westervig Sogn*, sige et Ord. Denne Grav ligger nogle Skridt norden for *Westervig Kirkes* nordre Dør. Bedækket med en $\frac{3}{4}$ al bred Steen af $5\frac{1}{4}$ al. Længde; Samme er nu nedtraadt og gaaet 2de Stykker - oven paa er udhugne 2de Kors saaledes

Disse Kors ere som alt hvad der findes paa de omtalte Kampsteene i *Relief* eller ophøiede.

Om Kandten, siger man, skal forhen med *latine* Bogstaver været at læse *Frater cum sorore*. Denne Grav lod H^{ert} *Jørgen Lunge* 1610, da han var Lehnsmænd aabne og fandt deri et Skillerum, samt Been af 2de Mennesker, hver i sit Rum¹⁰⁸).

Desuden findes nogle *al*. Norden for denne Grav, en anden Grav, ogsaa med en lignende Steen $\frac{3}{4}$ al. lang med et Kors, udhugget aldeles, som de anførte. Almuen siger det er *liden Kirstens Datters Grav*¹⁰⁹).

¹⁰³ S. Svane nr 1391,1,s. 156-157.

¹⁰⁴ S. Svane nr. 1391,3, s. 157.

¹⁰⁵ DK, Thisted amt, s. 660.

¹⁰⁶ Da stiftet var lyst i band.

¹⁰⁷ S. Svane nr. 1391,2, s. 157.

¹⁰⁸ DK, Thisted amt, s. 644-648, afbildet.

Hvorvidt *Westervig* har den Ære at være i Besiddelse af den i Kjæmpeviiserne besjunge *liden Kirstins* Grav kan jeg ej afgjøre¹¹⁰); mindre endnu om Hertug *Burris* efter hans Død 1178 er begravet hos hende; men det vil vel og vorde vanskeligt, at aftviste os denne Ære, hvilken Almue-Sagnet gjennem Aarhundrede haver hævdet.

b: Agger-Sogn.

Har Intet mærkværdigt at forevise, uden alleene *Kalken* eller *Viinbægeret*, som bruges ved *Communionen* paa Sammes sexkantede *Fod* sees følgende *Figurer*

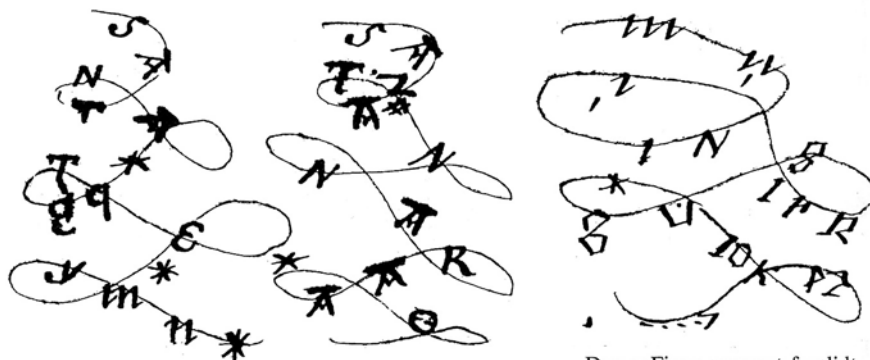
a) paa de 3 Sider -

den Eene har *Figuren: Jesu* paa *Korset* og 2de *Mske* *Figur.* formodentl. *Jesu Moder* og *Johannes.* Over *Korset* staaer *I.N.R.I.*

Den anden har: en *Mands* *Figur* med *Hat* eller *Kasket* paa *Hovedet* - holder i den eene *Haand* en meget stor *Nøgle* og i den anden en *Lygte* /:eller en *Pung*:/ han er iført en *Hose-Kaabe* eller *Kappe.*

Den 3^{die}: *Figuren* af et *Fruentimmer*, der sidder med et *Drengbarn* paa den eene *Knæ* og et *Pigebarn* paa det andet.

b) Paa de andre 3 Sider¹¹¹):

Denne *Figur* er noget forslidt.

Fleere end de her anførte *Oldsager* veed jeg ikke at findes i *Westervig* eller *Agger Sogne.* *Westervig* *Præstegrød* p^r *Thisted* i *Thye* 1809, 1ste *August.* *P.E. Bendix.*

¹⁰⁹ Utvivlsomt én af de i *DK*, *Thisted* amt, s. 648-651 omtalte romanske gravsten. Den opgivne længde tillader ikke nærmere identifikation.

¹¹⁰ Adskillige folkeviser skildrer den dramatiske historie om Prins Buris, Dronning Sofia, Liden Kirsten og Kong Valdemar.

¹¹¹ *DK*, *Thisted* amt, s. 670, afbildet.

VESTER HAN HERRED

Hjortdal sogn

Indberetning IV.52

I *Hjortdals* Sogn, beliggende yderst i Vester-Han-Herred *Thisted* Amt, findes, saa vidt mig er bekiendt og jeg, i den korte Tid jeg har været her¹¹²), har kunnet udforske, ingen Oldsager. Sognet er i og for sig selv meget lille og ubetydeligt, det frembringer ingen Mærkværdigheder - En stor Deel deraf skal være ødelagt ved Sandflugt, thi det lægger saa nær ved Havet. Dette indberettes, i Følge Anmodning fra Den Høirespective *Commission* for Oldsager tjenstligst og ærbødigst af *Hiortdahls* Præstegaard d 2^{den} August: 1809

Otto Friderich Lasson

Præst til *Hiortdal* S.

Kettrup sogn

Indberetning Indberetning IV.78

Endskjøndt det er at formode, at en Egn, som Oprøret i Aaret 1441 og det derpaa følgende Slag har gjort navnkundig¹¹³), gjemmer Oldsager under endeel Høye, som findes i *Huusbye* og dens Omegn, saa er jeg dog paa nærværende Tiid ikke istand til at meddele *Commissionen* til Oldsagers Opbevaring nogen Efterretning om disse forønskede Gjenstande, da den ved Krigen aarsagede Mangel paa Arbejdere gjør det umueligt for mig, at faae enten een eller flere af de benævnte Høye opgravede, men saasart mine Bestræbelser i denne Henseende lykkes, skal jeg ikke undlade, strax at meddele *Commissionen* Resultatet.

Kiettrup Præstegaard d. 21de August 1809.

underdanigst *I.P Hald*

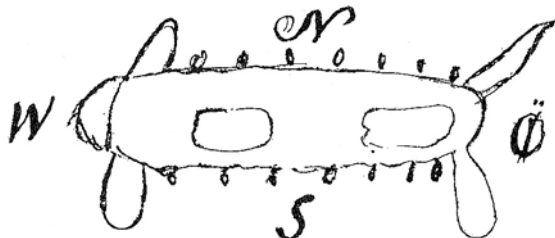
*Kollerup og Skræm*¹¹⁴) sogne

Indberetning IV.77

Indberetning om Oldsager, forefundne i *Kollerup* og *Schræm* Sogne, under *Thisted* og *Hiørring* Amter, *Aalborg* Stift, fra Sognepræsten *Peter Rudolph Heide*.

1) Gravhøye.

a/ Paa Skiellet mellem *Fierrizlew* og *Brøndum* Mark i *Kollerup* Sogn findes en Gravhøy, i Retning Ø og W af nedenstanende Figur, omsat med enkelt Rad Steen, i Hiørnerne med større udmærkede Steen, og i Midten 2de lange store Steen pan Fladen liggende uden tilsyneværende Støtnings Steen.

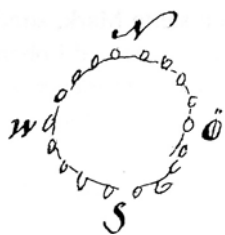
b/ Vesten for *Kollerup* Byemark 3de Gravhøye i Retning N og S.

¹¹² Lasson tiltrådte emhedet 20.1.1809.

¹¹³ Det norske bondeoprør 1441 afsluttedes med bøndernes nederlag ved Sankt Jørgensbjerg i *Kettrup* sogn.

¹¹⁴ Øster Han herred, *Hjørring* amt.

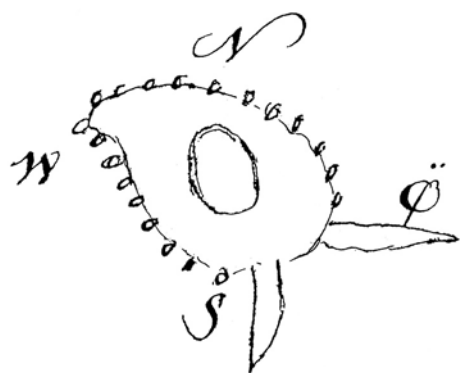
Den Norderste en rund Høy, omsat med enkelt Rad Steen saaledes

Den Mellemste omsat med enkelt Rad Steen hvoraf 2de høye og spidse, i Høyens Midte 1 meget stor Steen, saaledes

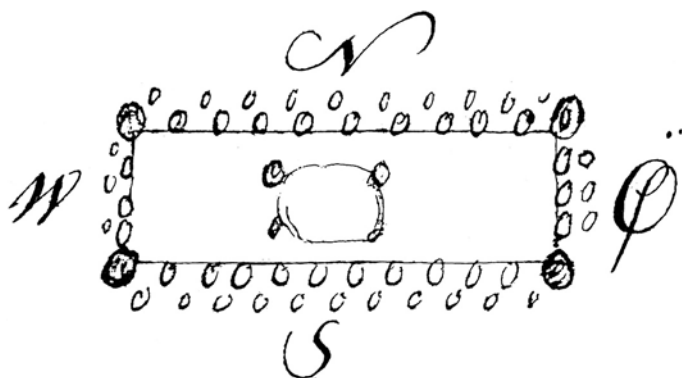

Den Søndreste, omsat med enkelt Rad Steen i Høyens Midte findes 3de meget store tet sammen liggende Steen, hvoraf den mellemste er størst. saaledes

2 Hedenske Altere. Paa den slette Mark, sønden for AærupGaarde i *Kollerup* Sogn, og lidet Norden for en derved Løbende Aæ findes 3de opretstaaende store Steene, der støtte under en meget stor, paa dem hvilende Aflang Steen, hvorunder 2de Mennesker meget got kan søge Lye. –

3 Tingsteder. Paa *Schræm* Sogne-Mark, Sønden for *Schræm* Bye, i Nærheden af *Tanderupgaards* Mark i *Bejstrup* Sogn findes en stor aflang Plads indfattet med en dobbelt Rad temmelig store Steene, hvoraf den inderste Rad ere de største; i hver af de 4te Hjørner staaer en større Steen end de andre, og i dens Midte 4te store opretstaaende Steen, der støtte under en meget stor paa dem hvilende Steen, hvorunder 4te Mennesker kan sidde. saaledes

4 Store opreyste Steene.

Paa *Kollerup* Præstegaards lort, tet Sønden Præstegaarden stod en stor opreyst Steen, 2½ al: over Iorden, denne har ieg kløvet, og deraf udbragt 10 stk Steen i 4/kant, til forskiellig Længde i alt 21 al: Længde og Tvermaal 9 af 12 tomer; ved Kløvningen med Iernkiler blev dens Fod staaende i Iorden, hvis Størrelse ieg ikke kan opgive, da den endnu, af Mangel paa Mskehænder, ligger paa Stedet uopgravet¹¹⁵). –

Videre end dette kan ieg for Tiden ikke indberette.

Kollerup Præstegrød den 11 September 1809

P: R: Heide

Tømmerby og Lild sogne

Indberetning IV. 57

Ærbødigst Inberetning:

Da her i Tømmerbye og Lild Sogne gives kuns faae Oldsager, som jeg har anseet verdige at inberette, er det des Aarsag ikke heller skeet før nu; Men da en nye Opfordring herom er ankommet, giver jeg mig herved den Frihed at anmelde det lidet, jeg har overkommet, og som jeg anseer veerd at indberette, som er:

1. I Tømmerbye Sogn er en temmelig stor Høy, Aalehøy kaldet, som saavit man kan skiønne, har i de ældre Tider været et Kastel, da den er temmelig dyb mit udi, og omgivet med Grave, som nu, ved Tidens Længde, naturligviis ere eftergroede. Dog kiendelige endnu. Noget østen for er ogsaa en stor Høy, Vagelhøy kaldet, som, efter Sigende, skal være en Kæmpe-Begravelse. Om begge disse Høye haves den Tradition: At Fader og Søn skal have opholdt sig der, som og at Faderen skal være begravet i Vagelhøy, og Sønnen i Aalehøy, alt paa Grund af et Gravskrivt, som skal have været paa en Steen; Men hvor samme er viides ikke. Inskriptionen skal have været saaledes: Tak du mig, jeg bygde Huus til dig; I Vegelhøy ligger min Fader, i Aalehøy ligger jeg. Desuden gives her i Sognene som over alt i Jylland, adskillige Gravhøye; Men ingen som i sær ere udmærkede. -

2. Af Hedenske Offer Altere har jeg ingen bemærket her i Sognene. -

3. Ligeledes forholder det sig og i Henseende til de gamle Tingsteder, at jeg ikke har seet nogen her i Egnen. -

4. Af store opreyste Stene /:Bautastene:/ som jeg ikke kiender, gives vist heller ingen her omkring. -

5. Ey heller har jeg seet af de saa kaldte Runestene her i Sognene, enten paa Marken, Høye, Kirkegaarde, eller indmurede i Kirkerne. Men paa de hugne Kampesteene paa den østre Ende af Tømmerbye Kirke findes nogle udhugne Billeder, nemlig tvende store Ansigter i menneskelig Skikkelse, en Hane, en Løve, en Hiort, en Hyrde med et Horn; Over den søndre Kirkedør, som er eftermuret, saavidt man kan skiøne: et Lam og et Kors, og over den nordre en saa kaldet Drage¹¹⁶). -

Paa Kirkegaarden ligger toe lange firkantede Kampesteene af 1½ Alens Længde, og vel et Qvarteer i Firkant, hvoraf den ene er tvers over. Den ene har, efter Sigende, før Kirkens *Reparation*,

¹¹⁵ A. F. Schmidt: *Danske Kæmpesten i Folkeoverleveringen*. Danske Folkeminder 39, Kbh. 1932, s. 230 og 419, nr. 1311.

¹¹⁶ DK, Thisted amt, s. 165-166, afbildet s. 168, 169 og 173.

for omtrent en 6. Aar siden været indmuret i Vaabenhuset, og den anden staaet ved Kirkedøren. Paa den ene, som er itu, er udhugged et Menneske Ansigt, og en Haand oven over. Paa den anden et lidet Kors paa den ene Side, og en rundagtig Knop paa den øverste Ende¹¹⁷).

6. Inskriptioner med Runer eller Munkeskript har jeg ikke seet enten paa Vegge eller Ligstene; Allene paa Klokken i Tømmerbye Kirke findes en Inskription af Munkeskript, som jeg ikke forstaaer; Men har bestræbt mig for at afskrive saa nøyagtig som mueligt, og er saaledes¹¹⁸):

alpha et adt hōo & anxim & annodni mucluno
quadr. mgente hōoetōa gēnoseptio.

7 Af Btlleder gives Ingen, uden de, som findes anførte under § 5 paa de hugne Stene paa Tømmerbye Kirke. -

8. Af CruEIFixer, Helgenbilleder *etc.*: gives heller ingen her i Kirkerne eller Sognene. -

9. Ligeledes forholder det sig og i Henseende til Muure Kieldre *etc.*:

10. Af opgravne Oldsager har jeg ikke seet noget her i Sognene. -

11. Paa samme Maade forholder det sig og i Henseende til Samlinger af Oldsager.

12. En overtroisk Tradition haves her i Tømmerbye Sogn, i Anledning af nogle almindelige Kampestene, som ligger noget sønden for Tømmerbye paa noget Hedejod, og som efter Fortælling skal have været tvende Bondeskarer, som der skal have mødt hverandre, og derpaa været blevne forvandlede til Stene; Men til at troe dette, hører meer end en almindelig Troe. -

Dette er alt, hvad jeg af Oldsager har bemærket her i Sognene
Kiærup Præstegr d: 16 Aug: 1809.

ærbødigst
K. Lund. -

Øsløs, Vesløs og Arup sogne

Indberetning IV.81

Indberetning Om Oldsager i Øsløs, Wesløs og Arup Sogne, Vester HanHerred, Thisted Amt. -

Øsløs Sogn

Nordvest paa Øsløs Udmark er paa det saa kaldet

Snedkerbierg 2 Høye

Overbierg 1 ditto

Lyngbierg 2 ditto

Tosbierg 1 ditto

Og synder i Udmarken er *Lild Høi* 1 ditto

Alle disse Grav-Høye ere næsten runde med en Hulhed oven paa, og omsatte med en rand store Steene. -

Nordvest paa Øsløs Ind- eller Sædemark findes i en Række paa kort *Distance* 9 Høye, en Deel af dem meget store, og bærer de alle Navn af *Skaarup* Høye. - Blandt disse er en Høy, som har en Opgang besadt med 2de Rader Steene; og løber, synden fra i en rund Deel til Øster op paa Høyen, hvor den ender. - Steenene er sadte saa tæt muligt, og Gangen er i Brede ongefær 2 Alen. - Alle disse Høye ere i yderkanten tæt omfattede af store Steene, og oven paa Høylene er en Fordybning. -

Vester og Synden i meget kort *Distance* fra ovenmældte Høye befindes ligeledes 9 Høye; Een af disse ligger der 3de Steene oven i, og 1 Høy har 2de Rader Steene; i øvrigt ere de alle indfattede med Steene neden om, have Fordybning oven i, og ere lidet aflange; disse 9 Høye kaldes *Kiellingdals*

¹¹⁷ Samme, s. 179-180, afbildet.

¹¹⁸ Uldall nr. 768, s. 106. DK, Thisted amt, s. 176.

Høye. Synden og Østlig for disse Høye, ongefær 200 Skridt, er *Thoudals Høy* som er trindt besadt med store Steene - haver Fordybning oven i, og er lidet Aflang. –

Synden for denne Høy, nogle Hundrede Skridt, ligger *Iils Høy*, omsadt med store Steene, og er udmærket med 4 store Steene, Een i hver Hjørne uden for Høyen. –

Vesten for denne, et par Bøsse Skud, ligger, paa *Bidsgaards* Mark kaldet, *Buun Høy*, som har Fordybning oven i, og er omsadt med Steene - Vesten for denne, ligeledes paa *Bidsgaard* Mark, ligger 2de Høye, *Steen Høye* kaldet. - Den synderste er der 2de store Steene oven paa, som hvile paa andre Steene - Efter ald Sandsynlighed har der været et dobbelt Alter; den anden Høy, som ligger tæt ved siden findes 4 overmaade svære Steen oven paa, og efter beste skjønnende, er en Grav Høy. - Begge Høye have været tæt omgivne med Steene, hvoraf nogle ere bordttagne, og andre saa vel oven paa, som neden om bordtrykkede af deres Plads –

Vesterst paa *Øsløs* Mark ere 4 Høye, *Biergets Høye* kaldet, de ere alle omfattede ved Foden med Steene, hvoraf dog nogle ere borttagne –

Wesløs Sogn

Nordvest og Vesterst paa Hovedgaarden *Wesløsgaards* Eiendomme findes, paa det saa kaldte *Mommer Bierg*, 2de Høye, og Østen for paa det saa kaldte *Høebierg 1 Høy* -. Disse Høye ere indfattede med tæt sadte Steene, og have Fordybning oven udi –

Synden for Hovedgaarden *Wesløsgaard* er en Plads 12 Favn lang i en *Rectangel*, som haver været indhegnet med svære og for det mest flade opreist staaende Steene, af hvilke endnu findes enkelte - Midt paa denne indhegnede Plads, ongefær 3 Favne fra synderst, har staaet nogle opreiste Steene, hvorpaa har lagt 2de store Flade Steene, saaledes: at der haver været Gang rundt omkring disse Borde - Jeg anseer dette /:men som nu er forrykket:/ at der har været et Tingsted, og det paa Grund af, at Norden for bemældte *Wesløsgaard*, i en Afstand fra Tingstædet ongefær 100 Skridt, er en firkantet Forhøyning af ongefær 4 Alens Høyde, omgivet med temmelig brede Grave, men som nu for en Deel, ere tilgroede - Denne Qvadrat Forhøyning bærer Navn af *Helledis*, hvilket i dette Lands Sprog er *Helvede*¹¹⁹). - Formodentlig har der staaet en Fange Taarn, og Fangerne saaledes fra Tingstædet bragt til og fra *Helledis* - *Rudera* af Bygning kan imidlertid ikke sees paa Forhøyningen, som er begroet med Græs –

Synder *Wesløs* Mark findes 2de Høye, som ere omsadte med een Raed Steen –

Arup Sogn

I en kort Afstand fra *Arup Kirke* ligger 1 Høy, som er omgivet med store Steene, og oven paa Høyen ligge nogle store Steene omveltete. - Formodentlig har der været et Alter. –

Synderst paa synder *Arup* Mark ere 2de Høye tæt ve[d] hinanden; disse Høye ere indfattede med Steene, men, i øvrigt intet mere mærkværdigt –

Mere eller videre af Oldsager gives ikke i *Øsløs, Wesløs og Arup Sogne*

Øsløs Præstegaard den 8de Septb^r 1809.

Underdanigst

Türck.

Sognepræst for *Øsløs*

og annecterede Meenighd^f

(Kilde: Danske præsters indberetninger til Oldsagskommisionen af 1807, Nord- og Østjylland, side 66-120).

¹¹⁹ Voldstedet *Helledis*. *Danske Voldsteder* 1, Thisted amt, 1957, s.57-64. Trap, Thisted amt, s. 543.